Näringsutskottets betänkande 1984/85:33

om utrikeshandel (prop. 1984/85:100 delvis, prop. 1984/85:140)

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1984/85:100 bilaga 5 (utrikesdepartementet) punkterna B 6 (byråer för handels- och råvarufrågor m. m.), B 7 (internationell råvarulagring), E 1 (kommerskollegium), E 2 (exportfrämjande verksamhet) och E 3 (exportkreditnämnden).

dels proposition 1984/85:140 om tjänsteexportfrågor,

dels tre motioner som har väckts med anledning av den sistnämnda propositionen,

dels — helt eller delvis — åtta motioner från allmänna motionstiden år 1985 om utrikeshandelsfrågor.

Skatteutskottet har avgivit yttrande (SkU 1984/85:7 y) över proposition 1984/85:140 i vad avser förslag till lagändringar (*bilaga*, s. 44).

Sammanfattning

Två motioner (m, fp) innehåller förslag om hur Sverige skall agera på olika områden för att frihandeln skall stärkas och utvidgas. Med motivering att ett omfattande arbete med detta syfte pågår avstyrks motionerna, som emellertid får stöd i reservationer (m, fp). I en motion, som också avstyrks (reservation vpk), uppmärksammas vissa negativa verkningar av frihandelssystemet och föreslås åtgärder för att Sveriges internationella beroende skall minskas.

Regeringens förslag om främjande av tjänsteexport tillstyrks. Utskottet tillbakavisar alltså den kritik som i vissa motioner framförs mot en del av förslagen. Kritiken fullföljs emellertid i reservationer om bl. a. förslaget att investeringsfonder skall få utnyttjas i samband med vissa investeringar utomlands (vpk), de villkor som föreslås gälla för tillstånd till sådant utnyttjande (m, fp) samt förslagen om en tjänstehandelsdelegation (m, c, fp) och en geografisk utvidgning av det särskilda konsultstödet (vpk). Synpunkter i två motioner av innebörd att valutaregleringen och den offentliga sektorns egen-regiverksamhet negativt påverkar möjligheterna till ökad tjänsteexport ger inte anledning till någon åtgärd från riksdagens sida, anser utskottet (reservation m, c, fp).

Med hänvisning till att staten redan har vidtagit särskilda åtgärder till förmån för export från byggsektorn avstyrks (reservationer m, c, fp; vpk) motioner om insatser i detta syfte. Ytterligare motionsförslag med samma inriktning vilka avstyrks av utskottet gäller ökad bevakning av upphandlingen i internationella organisationer (fp) och slopande av kravet på samverkan mellan flera företag för att exportstöd skall utgå. Det sistnämnda förslaget får stöd i en reservation (m, c, fp).

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till vissa anslag för budgetåret 1985/86. Anslagen berör främst kommerskollegium samt den exportfrämjande verksamheten via Sveriges exportråd och exportkreditnämnden (EKN). När det gäller EKN avstyrks, med motivering att byggsektorn inte bör särbehandlas, en motion om utökade garantiramar för byggexport. Förslaget stöds i en reservation (fp).

Proposition 1984/85:100

Förslag

Under angivna punkter i proposition 1984/85:100 bilaga 5 (utrikesdepartementet) föreslår regeringen:

B 6. *Byråer för handels- och råvarufrågor m. m.* (s. 29 f.)
att riksdagen till Byråer för handels- och råvarufrågor m. m. för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 8 487 000 kr.

B 7. *Internationell råvarulagring* (s. 31)
att riksdagen till Internationell råvarulagring för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 3 700 000 kr.

E 1. *Kommerskollegium* (s. 131 f.)
att riksdagen till Kommerskollegium för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 33 452 000 kr.

E 2. *Exportfrämjande verksamhet* (s. 136 f.)
att riksdagen
1. till Exportfrämjande verksamhet för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 224 500 000 kr.,
2. godkänner att den rörliga kredit som ställts till förfogande för handelssekreterarnas verksamhet och utnyttjas av Sveriges exportråd höjs med 5 000 000 kr. till 15 000 000 kr.,
3. bemyndigar regeringen att medge att utfästelser om stöd till svensk projektexport får lämnas till ett belopp av högst 35 000 000 kr.

E 3. *Exportkreditnämnden: täckande av vissa förluster* (s. 144 f.)
att riksdagen

1. medger att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkrediter till ett belopp av högst 70 000 000 000 kr., varav 22 000 000 000 kr. reserveras för garantigivning vid särskilt samhällsintresse, samt bemyndigar regeringen att överföra ytterligare 10 000 000 000 kr. för sådan garantigivning om så anses erforderligt,

2. godkänner att den rörliga kredit i riksgäldskontoret som ställts till EKN:s förfogande för att vid behov användas för utbetalning av ersättningar för förluster i garantiverksamheten höjs med 600 000 000 kr. till 3 300 000 000 kr.,

3. till Exportkreditnämnden, täckande av vissa förluster för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr. för vissa förluster som kan uppstå vid garantigivning enligt de riktlinjer som förordas i propositionen.

Förslagens innebörd

För *kommerskollegium* beräknas bl. a. utökade medel för sådana undersökningar som kan aktualiseras vid tillämpningen av de regler ("koder") som finns i allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) om åtgärder till skydd mot skadlig dumpning och subventionering i samband med import.

Anslaget till *exportfrämjande verksamhet* avser de aktiviteter som administreras och utövas av Sveriges exportråd och den specialiserade kommersiella utlandsrepresentationen, dvs. handelssekreterarna och de handelskamrar i utlandet som har samarbetsavtal med Exportrådet.

Regeringen ansluter sig i huvudsak till Exportrådets prioritering av marknader och produktområden. Det innebär att insatserna skall inriktas framför allt mot OECD-området, särskilt Västeuropa, samt mot ASEAN-området. Den senare regionen skall omfatta även Fjärran Östern inkl. Kina. Särskild beredskap hålls för insatser på den indiska marknaden. Bland de produktområden som anges som särskilt intressanta ingår bygg- och energisektorerna, offshore, komponenter för bilindustri samt högförädlade livsmedel.

Verksamheten inom Svensk bygg- och energiexport (SWEBEX) föreslås bedrivas på oförändrad nivå i avvaktan på att närmare erfarenheter kan vinnas.

En ökning med 5 milj. kr. föreslås av den rörliga krediten för handelssekreterarverksamheten. Motivet är att verksamheten sedan flera år tillbaka har ökat i omfattning men att den rörliga krediten inte har anpassats härtill.

Behovet av anslagsmedel till infriande av garantiutfästelser i samband med svensk projektexport beräknas till 20 milj. kr.

Ett belopp av 11,4 milj. kr. beräknas bli erforderligt för att det skall bli möjligt att genomföra förslag om främjande av export från tjänstesektorn.

Förslagen rörande *exportkreditnämnden* (EKN) innebär oförändrad totalram för statens betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit

men en ökning inom denna ram med 10 miljarder kronor av den del som avser garantigivning vid särskilt samhällsintresse och garantigivning vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling (de s. k. s/u-garantierna).

De garantier som beslutas av regeringen skall i fortsättningen redovisas separat i EKN:s räkenskaper.

Proposition 1984/85:140

Förslag

Regeringen föreslår — efter föredragning av statsrådet Mats Hellström — att riksdagen antar i propositionen (s. 2 f.) framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
2. lag om ändring i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto,
3. lag om ändring i lagen (1982:610) om allmän investeringsreserv,
4. lag om ändring i lagen (1980:456) om insättning på tillfälligt vinstkonto.

Vidare föreslås att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att utfästelser om stöd avseende konsultexport får lämnas till ett belopp av högst 5 200 000 kr. budgetåret 1985/86 (avsnitt 3.4.4).

Riksdagen bereds dessutom tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförs om åtgärder för att främja handeln med tjänster.

Huvudsakligt innehåll

I propositionen redovisas en rad åtgärder som är avsedda att främja tjänsteexporten. En tjänstehandelsdelegation med representanter för myndigheter och näringslivet m. fl. avses tillsättas av regeringen. Delegationen skall tjäna som ett forum för informationsutbyte och diskussion i syfte att främja och utveckla tjänstehandeln. Sveriges exportråd föreslås få en större roll vad avser exportfrågor på tjänsteområdet. Det särskilda konsultstöd som Exportrådet administrerar och som nu är inriktat på u-länder utvidgas till att omfatta samtliga länder. Vidare avses en del av medlen för stöd till svensk projektexport under en försöksperiod administreras i Singapore av nämnden för svensk projektexport i särskild sammansättning. Försök inleds även med en datoriserad förmedling av information kring internationella projekt. Reglerna för exportkreditgarantigivning ses över så att tjänsteexportområdet ges en klarare markering. De ändamål för vilka allmänna och särskilda investeringsfonder nu får tas i anspråk utsträcks till att avse även kostnader för att främja tjänsteexport. I anslutning härtill föreslås ändringar i lagstiftningen om investeringsfonder.

Motionerna

De motioner som har väckts *med anledning av proposition 1984/85:140* och behandlas här är följande:

1984/85:3064 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen

1. avslår proposition 1984/85:140 vad gäller möjlighet att använda investeringsfonderna för investeringar i maskiner och inventarier utomlands,
2. beslutar att konsultstödet även fortsättningsvis skall vara förbehållet projekt i u-länder,
3. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om etablering av viss försöksverksamhet i Singapore,

1984/85:3065 av Christer Eirefelt (fp) och Hugo Bergdahl (fp), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om liberaliseringar av valutalagstiftningen,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om att en tjänstehandelsdelegation ej bör inrättas,
3. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om investeringsfondsutnyttjande för investeringar utomlands,

1984/85:3066 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om de allmänna förutsättningarna för handel med tjänster,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utvärdering av reglerna för utnyttjande av investeringsfonder för investeringar i utlandet.

De motioner *från allmänna motionstiden* som behandlas här är följande:

1984/85:303 av Arne Fransson (c), vari hemställs att riksdagen begär att regeringen skyndsamt vidtar sådana åtgärder att exportstöd kan utgå även om villkoret om tre samverkande företag inte uppfyllts,

1984/85:559 av Staffan Burenstam Linder m. fl. (m), såvitt gäller hemställan (2) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet att motverka protektionism inom varu- och tjänstehandeln,

1984/85:1152 av Bertil Danielsson (m) och Ewy Möller (m), vari — med motivering i motion 1984/85:1150 — hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om översyn av exportservicen till nystartade företag,

1984/85:2081 av Paul Lestander m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen

hos regeringen hemställer om åtgärder för att utveckla den svenska trähus- och byggnadsindustrin, särskilt på exportmarknaden,

1984/85:2082 av Per-Richard Molén (m), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär utredning rörande möjligheterna till en internationell kommersialisering av svenska erfarenheter på arbetsmiljöområdet,

1984/85:2089 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna nödvändigheten av att öka spridningen av svensk utrikeshandel för att minska det ekonomisk-politiska utlandsberoendet,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om det nuvarande frihandelssystemets verkningar,

1984/85:2633 av Björn Molin (fp) och Christer Eirefelt (fp), vari hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts

1. om ökade insatser för främjande av svensk byggexport,
2. om intensifierad bevakning av upphandlingen i internationella organisationer,
3. om EKN:s garantigivning för byggexport,
4. om stöd åt tjänsteexport inom byggbranschen,

1984/85:2805 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), såvitt avser hemställan (8) att riksdagen uttalar att Sverige i skilda sammanhang bör verka för en fri internationell handel och slopande av icke-tariffära handelshinder, även inom tjänstesektorn.

Utskottet

Inledning

Utskottet tar först upp vissa motioner med handelspolitiska synpunkter av övergripande karaktär. I första hand diskuteras frihandel och Sveriges internationella ekonomiska beroende. Samma ämnesområde har utskottet på grundval av ett större antal motioner behandlat utförligt i ett tidigare betänkande under detta riksmöte (NU 1984/85:2). Därefter tar utskottet ställning till förslagen i proposition 1984/85:140 om tjänsteexport. Byggfrågor diskuteras i ett särskilt avsnitt. Slutligen tar utskottet upp aktuella anslagsfrågor i proposition 1984/85:100. De gäller främst kommerskollegium och den exportfrämjande verksamheten.

Övergripande frågor om frihandel m. m.

I moderata samlingspartiets motion 1984/85:559 om näringspolitiken redovisas bl. a. motionärernas syn på marknadsekonomin och anges för-

utsättningar för att denna skall fungera på önskat sätt. Fri handel över gränserna är en sådan förutsättning. Ett fritt internationellt utbyte av varor, tjänster och kapital leder till ökat välstånd, anför motionärerna. De anser att Sverige måste fortsätta att verka för friare regler för handeln. Detta gäller handeln både med varor och med tjänster. Protektionism när det gäller tjänster är, anför motionärerna, lika skadlig som när den gäller handel med varor. Osynliga hinder för handeln måste vidare beaktas i större utsträckning. Sverige måste också tillsammans med andra industriländer (i-länder) undanröja de handelshinder som försvårar utvecklingsländernas (u-ländernas) export. Motionen utmynnar i ett förslag om att riksdagen skall göra ett uttalande till regeringen om behovet av att protektionism inom varu- och tjänstehandeln motverkas.

Frihandelns betydelse som positiv drivkraft för välstånd och ekonomisk utveckling understryks också i folkpartiets partimotion 1984/85:2805 om näringspolitiken. I motionen uttrycks oro över de protektionistiska strömningarna i vår omvärld. Motionärerna anser att regeringen i alla internationella sammanhang bör aktivt verka för en fri internationell handel och för slopande av handelshinder. Initiativ bör tas till ett bredare internationellt samarbete för att s. k. icke-tariffära handelshinder skall elimineras. Näringslivet måste anpassa sig till de yttre förutsättningarna och utnyttja Sveriges relativa fördelar jämfört med andra länder. Exportpotentialen inom tjänstesektorn måste mobiliseras. Det måste vara en ambition, sägs det också, att handelshindren på områden som är betydelsefulla för u-länderna successivt minskas. Motionärerna vill att riksdagen skall göra ett uttalande av innebörd att Sverige i skilda internationella sammanhang skall verka för en fri handel och slopande av icke-tariffära handelshinder, även inom tjänstesektorn.

I motion 1984/85:3065 (fp) med anledning av proposition 1984/85:140 om tjänsteexportfrågor understryks också vikten av att Sverige aktivt driver på de internationella diskussionerna om åtgärder för att skapa förutsättningar för en fri internationell handel med tjänster. Även i motion 1984/85:3066 (m) uppmärksammas behovet av frihandel med avseende på tjänster.

Utskottet behandlade motioner av liknande innebörd i sitt betänkande om utrikeshandel hösten 1984 (NU 1984/85:2). I den inledande delen av detta betänkande belystes bl. a. den handelspolitiska utvecklingen, Sveriges linje i det internationella samarbetet, vissa svenska importbegränsningar, handel med tjänster samt internationellt samarbete rörande tekniska och administrativa handelshinder. Utskottet uttalade i sina kommentarer att det var av stor vikt att Sverige slog vakt om den fria handeln som riktpunkt för det internationella handelssamarbetet. På alla de punkter där man i de aktuella motionerna ville att Sverige skulle vidta åtgärder i syfte att stärka frihandeln fann utskottet också att ett aktivt arbete pågick. De tillkännagivanden härom som hade begärts i motionerna avstyrktes därför

av utskottet — med reservation av moderata samlingspartiets och folkpartiets representanter — och avslogs av riksdagen.

Härefter har regeringen i budgetpropositionen (bil. 5, utrikesdepartementet), i sin deklaration om handelspolitiken i riksdagen den 13 mars i år och i proposition 1984/85:140 om tjänsteexportfrågor lämnat ytterligare information om det internationella handelspolitiska skeendet och om Sveriges strävan att på olika områden och i olika internationella fora verka för att handeln över gränserna underlättas.

Det skulle föra för långt att i detta sammanhang söka sammanfatta dessa redovisningar. Utskottet vill med anledning av vad som sägs i motionerna emellertid särskilt peka på följande.

Det anförs i budgetpropositionen (bil. 5 s. 124) att den ekonomiska uppgången i de industrialiserade länderna tyvärr ännu inte har lett till att det protektionistiska trycket har minskat. I flera viktiga handelsnationer hotar ytterligare begränsningar av handeln. Problemen i handelsförbindelserna mellan utvecklingsländer och industriländer har ökat. Ingrepp i handeln har allt oftare skett genom s. k. gråzonsåtgärder vid sidan av internationellt överenskomna regler. En ny multilateral förhandlingsrunda borde snabbt inledas, anför statsrådet Mats Hellström. I en sådan runda borde frågan om klarare regler för åtgärder till skydd mot marknadsstörande import ges prioritet. Som andra viktiga frågor nämns bl. a. de som särskilt har uppmärksammats i de aktuella motionerna, nämligen tjänstehandelns inlemmande i regelsystemet och ökat marknadstillträde för u-länderna.

I regeringsdeklarationen om handelspolitiken aviserades att regeringsledamöter ansvariga för handelspolitiken i ett antal såväl i-länder som u-länder skulle inbjudas till ett ministermöte i Stockholm i juni innevarande år. Mötet har härefter utsatts till tiden 8—10 juni. Det syftar till att den politiska dialogen om det fortsatta arbetet i GATT och om tanken på en ny multilateral förhandlingsrunda skall intensifieras.

Ett arbete med inriktning på att tekniska och administrativa handelshinder skall avvecklas pågår såväl på det nordiska planet som mellan EG-länder, mellan EFTA-länder och mellan EFTA-länderna och EG. Detta arbete tillmäts av länderna väsentligt ökad betydelse i ett läge där den europeiska marknaden har blivit tullfri för industrivaror. Andra hinder för handeln än tullar gör sig då mera märkbara. Vid ett möte i november 1984 med de nordiska handelsministrarna betonades i ett gemensamt uttalande vikten av att arbetet med att ta bort handelshinder i Norden gavs en konkret inriktning och bedrevs snabbt. Regeringen har tillkallat en särskild utredare (departementsrådet Rutger Croneborg) för att Sveriges fortsatta medverkan i det internationella samarbetet rörande handelshinder skall kunna koordineras.

I proposition 1984/85:140 (s. 22 f.) redovisas olika hinder för handeln med tjänster i ett internationellt perspektiv. En redogörelse lämnas för

samarbetet rörande tjänstehandelsfrågor inom bl. a. GATT, organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och FN:s konferens för handel och utveckling (UNCTAD). Tjänstehandeln sägs utgöra en viktig del av världshandeln, både självständigt och i kombination med varuhandel. För att man från svensk sida skall kunna bidra konstruktivt i det internationella arbetet samt förbereda sig för kommande multilaterala förhandlingar om tjänstehandeln pågår inom utrikesdepartementet ett aktivt arbete med att klarlägga svenska intressen och att söka utforma en förhandlingsuppläggning som kan underlätta en positiv utveckling av världshandeln. Handeln med tjänster kommer enligt vad som sägs i propositionen att bli föremål för intensifierade internationella diskussioner, kanske särskilt inom ramen för en ny multilateral förhandlingsrunda. Sannolikt kommer det dock att dröja innan konkreta resultat kan uppnås, eftersom flertalet länder ännu inte har analyserat och preciserat sina intressen.

Det är uppenbart, konstaterar utskottet, att regeringen fortsätter att kraftfullt verka för att en öppen internationell handel skall åstadkommas, för att regelsystemen på handelns område skall respekteras och för att dessa regelsystem skall kompletteras så att bl. a även handel med tjänster skall omfattas. I dessa ansträngningar ingår också att aktivt verka för att u-ländernas intressen när det gäller bl. a. handel tas till vara.

Med hänsyn till det nu sagda behövs det enligt utskottets mening inget särskilt tillkännagivande av riksdagen för att syftet med motionerna 1984/85:559 (m) och 1984/85:2805 (fp) i nu aktuella delar skall nås. Motionerna avstyrks därför.

En annan syn på frihandel än den som ligger till grund för de nu behandlade motionerna kommer till uttryck i motion 1984/85:2089 (vpk). Begreppen frihandel och fri handel är inte identiska, säger motionärerna. Vår tids frihandelssystem har utvecklats till en form för ekonomisk maktutövning som gynnar de redan starka och rika. Den medför att tredje världens länder hålls i beroende, u-länderna plundras och klyftan mellan olika regioner i världen vidgas. Frihandeln som ekonomisk teori är relevant bara så länge den verklighet i vilken den tillämpas präglas av någorlunda jämlikhet mellan nationer och parter. Uppbyggnaden av stora multinationella företagsimperier med omfattande internhandel förvandlar också frihandelsystemet till något annat än det enligt teorin avses vara.

Mot den nu angivna bakgrunden anför motionärerna att protektionism som syftar till att under övergångsperioder skydda svaga och osjälvständiga länders utveckling kan försvaras. Däremot kan protektionism som används för att utöva påtryckningar från rika och mäktiga länders sida inte accepteras. När Sverige arbetar för den internationella handelns utveckling måste detta, anför motionärerna, ske utifrån perspektivet att det egna nationella oberoendet inte skall inskränkas av embargokrav och skyddsåtgärder från stora industriländer. Sverige har inget skäl att självt accep-

tera en grad av öppenhet som våra stora handelspartner icke accepterar. Sverige har också skäl att aktivt arbeta för de utvecklings- och jämlikhetsmål vilka i dag lätt skyms undan i diskussionen om världsekonomin och handelssystemet.

I motionen påyrkas ett tillkännagivande av riksdagen om det nuvarande frihandelssystemets verkningar.

Utskottet konstaterar inledningsvis att frihandelsdoktrinen visar vägen till en internationell arbetsfördelning som gör det möjligt för varje land att inrikta produktionen på de områden där resurserna kan utnyttjas mest effektivt och att exportera de varor som landet kan producera billigare i utbyte mot vad andra kan leverera till lägre kostnader.

Nu har visserligen frihandel i snäv bemärkelse aldrig existerat under efterkrigstiden. Trots det politiska liberaliseringsarbetet har öppna eller dolda regleringar av olika slag hela tiden funnits. Liberaliseringsåtgärderna med frihandel som riktpunkt har emellertid varit en av de grundläggande faktorer som har främjat ländernas välstånd och ökat deras nationalinkomst. Den fria tillgången till världsmarknaden har varit särskilt betydelsefull för små länder som i likhet med Sverige har en alltför liten inhemsk marknad. Ekonomin, sysselsättningen och levnadsstandarden i Sverige är beroende av fortsatt frihandel. Vad nu sagts gäller i princip också utvecklingsländerna. Att Sverige ser frihandelssystemet som positivt för den ekonomiska utvecklingen och aktivt verkar för att systemet skall fungera behöver inte innebära och har i praktiken inte heller inneburit en dogmatisk tillämpning av det, varken när det gäller åtgärder inom det egna landet eller synen på övriga länders handlande. Utskottet vill i sammanhanget också erinra om att Sverige på olika sätt aktivt verkar för att u-ländernas utvecklingssträvanden skall understödjas. Sveriges agerande i de internationella sammanhang där de multinationella företagen diskuteras vittnar vidare om en god insikt i de speciella problem som är förknippade med dessa företags verksamhet. Motion 1984/85:2089 (vpk) bör enligt utskottets mening inte föranleda det tillkännagivande som önskas. Den avstyrks således.

Sveriges stora internationella beroende, dess orsaker och konsekvenser diskuteras i motion 1984/85:2089 (vpk). Enligt motionärerna finns både strukturella och institutionella förklaringar till detta beroende, som sägs ha ökat kraftigt under 1970-talet. Det strukturella beroendet, anför de, utgörs av de begränsningar i den svenska regeringens möjligheter att lösa den svenska ekonomins balansproblem genom generella åtgärder som följer av ett starkt export- och importberoende när det gäller att upprätthålla både konsumtion och produktion — och därmed sysselsättning — inom landet. Det institutionella beroendet utgörs av de begränsningar som ligger i att regeringen och riksdagen måste föra en ekonomisk politik som accepteras av de internationella organisationer till vilka landet är anslutet.

I anslutning till denna analys utvecklar motionärerna sin syn på hur en nationell, selektivt inriktad politik bör utformas. Viktiga inslag i en sådan politik anges vara bl. a. ökade investeringar inom sektorer med relativt litet importinnehåll i sina produkter och stora sysselsättningseffekter, viss nationalisering av t. ex. banker och nyckelindustrier, tillbakahållandet av utlandsinvesteringar, begränsning av utländska köp av svenska aktier samt minskning av utlandslånen. Några yrkanden framställs inte på grundval av dessa resonemang.

Däremot framförs ett yrkande i anslutning till diskussionen om vad som motionärerna kallar det strukturellt betingade internationella beroendet. Yrkandet går ut på att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen skall uttala sig om nödvändigheten av att öka spridningen av svensk utrikeshandel för att det ekonomisk-politiska utlandsberoendet skall minskas. Framför allt anser motionärerna att handeln med de socialistiska länderna och länderna i tredje världen måste utvecklas. Inrättandet av ett statligt handelsbolag skulle enligt motionärerna kunna spela en viktig roll för den spridning av den svenska utrikeshandeln till fler länder som de önskar.

I samband med diskussionen om det institutionellt betingade internationella beroendet anförs att detta beroende självfallet innebär begränsningar i genomförandet av en strikt nationell ekonomisk politik. Motionärernas slutsats är att regeringen snabbt måste vidta åtgärder syftande till att minska de multinationella bolagens och de internationella ekonomiska organisationernas inflytande över landets ekonomisk-politiska handlande. Något särskilt yrkande är inte knutet till motionen i denna del.

Riksdagen behandlade hösten 1984 en motion som i allt väsentligt var identisk med den nu aktuella motionen 1984/85:2089 (vpk). Motionen avslogs av riksdagen som härvid följde näringsutskottets rekommendation (NU 1984/85:2). Mot utskottets ställningstagande hade vänsterpartiet kommunisternas representant i utskottet reserverat sig.

Utskottet har samma inställning nu och anför i ämnet sammanfattningsvis följande.

Internationaliseringsprocessen har viktiga positiva effekter på den ekonomiska utvecklingen. Sådan den tar sig uttryck både i ökad handel och i företagandets internationalisering innebär den likväl också att de nationella regeringarnas möjligheter att kontrollera den inhemska ekonomin minskar. Denna problematik, som ligger till grund för förslagen i motion 1984/85:2089 (vpk), är även enligt utskottets mening viktig att uppmärksamma. En nära sammanflätning av ekonomierna och ett ömsesidigt beroende är emellertid en ofrånkomlig följd av att de ekonomiska förbindelserna i handel, kapitalförsörjning och produktion är så täta och komplicerade. Detta understryker enligt utskottets mening behovet av samarbete, samordning, klara internationella regelsystem som anpassas till väsentliga förändringar i förutsättningarna för systemen och följsamhet till dessa regelverk från både länders och företags sida.

En större länderspridning i utrikeshandeln i enlighet med önskemålet i motion 1984/85:2089 (vpk) kan enligt utskottets mening vara värdefull. En sådan skulle leda till en större riskspridning i handeln, som därigenom skulle bli mindre sårbar i fråga om både ekonomiska störningar och störningar i snävare försörjningspolitisk bemärkelse. Utskottet finner det av den anledningen angeläget att alla tillfällen till utökad handel med både statshandelsländer, utvecklingsländer och andra länder med vilka Sverige ännu har ett relativt outvecklat handelsutbyte tas till vara.

Självfallet måste dock den grundläggande förutsättningen för ett kommersiellt handelsutbyte vara att efterfrågan och betalningsförmåga finns. Den roll som staten kan spela i detta sammanhang är i första hand att på olika sätt underlätta för företagen att arbeta på nya eller svårbearbetade marknader. Inte minst handeln med de ländergrupper som motionärerna vill se ett utökat handelsutbyte med utmärks av särskilda förutsättningar och problem.

Staten söker främja handelsutbytet med både statshandelsländerna och utvecklingsländerna genom bl. a. bilaterala avtal, förmånlig exportgarantigivning vid u-landsexport, statligt engagemang i motköpsföretaget AB SUKAB, särskilt importkontor för u-landsprodukter och särskilda koordinatörer för ökad handel med u-länderna. Ytterligare kan nämnas att ett avtal mellan Sverige och Sovjetunionen om gränshandel nyligen har träffats.

Förslag om inrättande av ett statligt handelshus har framförts flera gånger tidigare men avvisats av riksdagen. Enligt proposition 1983/84:168 om exportfrämjande åtgärder m. m., vilken godkändes av riksdagen i juni 1984 (NU 1983/84:40, rskr. 1983/84:382), behövs det inte något statligt handelshus. Existerande handelshus och exportsäljbolag borde i stället utnyttjas i högre grad. Ett statligt engagemang i AB SUKAB aviserades samtidigt, för att möjligheterna att hantera de ökande motköpskraven skulle förstärkas. Detta engagemang har alltså sedermera förverkligats. En utbyggnad av motköpsorganisationen har under de senaste åren skett även på andra håll. Med denna motivering, som också låg till grund för riksdagens beslut i höstas att avslå motsvarande motionsförslag, avvisar utskottet tanken på att ett statligt handels- och bytesbolag skall inrättas.

Med anledning av det som i motionen sägs om institutionellt beroende vill utskottet allmänt understryka det positiva värdet av att internationella ekonomiska regelsystem har etablerats. Dessa regelverk ger regeringar och företag klara förutsättningar och skapar sålunda förutsebarhet för deras handlande. Detta kan i sig vara en drivkraft för en positiv utveckling. Det bör också påpekas att ett internationellt samarbete i organiserade former har fördelar inte minst för små länder som Sverige, vilka med de internationella organisationerna som språkrör och övervakare av reglernas efterlevnad lättare kan hävda sina intressen. Utskottet utgår samtidigt från att regeringen i de frågor som berörs av det internationella samarbetet liksom

hittills bevakar att en önskvärd balans upprätthålls mellan det nationella och det institutionella inflytandet.

Motion 1984/85:2089 (vpk) bör enligt utskottets mening i här aktuell del inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Tjänsteexport

Inledning

Regeringen lägger i proposition 1984/85:140 fram förslag i syfte att den svenska exporten av tjänster skall främjas. Propositionen bygger på tjänstehandelsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1984:33) Handla med tjänster.

Som bakgrund till förslagen redovisas hur de långsiktiga förändringarna i produktion och efterfrågan har inneburit en successiv utveckling till vad som i propositionen betecknas som ett "tjänsteindustriellt" samhälle, där det ömsesidiga beroendet mellan varor och tjänster växer i betydelse och den strikta åtskillnaden dem emellan blir allt svårare att upprätthålla. Varor och tjänster sammanförs alltmer i produktion av integrerade system. Detta gäller givetvis också, sägs det vidare, inriktningen av den svenska exporten.

Det påpekas i propositionen att även framväxten av mer renodlade tjänsteformer självfallet ingår i denna utvecklingsbild. Särskilt gäller detta, sägs det, för viktiga delar av den offentliga tjänsteproduktionens område där tjänsterna produceras med en relativt svag anknytning till den industriella produktionen.

Sverige ligger väl framme när det gäller tjänstenäringar, anförs det vidare. Sverige är bland de fem mest tjänsteintensiva nationerna i världen. Exportandelen av tjänsteproduktionen ligger relativt högt, men det finns i landet en uppdämd kunskaps- och resursbas för ökad export. Förslagen i propositionen syftar till att en ökad export av tjänster skall underlättas.

Utskottet finner det vara av värde att tjänstesektorns speciella problem och möjligheter när det gäller export har blivit belysta och att förslag som syftar till att stimulera och underlätta sådan export nu har lagts fram. Flera av förslagen i propositionen har utformats på ett sådant sätt att tjänsteexport i forsättningen skall omfattas av de statliga exportfrämjande insatserna på villkor som är likartade dem som gäller för varuexporten. Utskottet anser detta vara väl motiverat inte minst mot bakgrund av det numera starka beroendet mellan varor och tjänster vilket, som nyss nämndes, med särskild tyngd understryks i propositionen. Det är också uppenbart att de stora möjligheterna att öka exporten av både varor och tjänster främst ligger i en kombination av varu- och tjänsteproduktion.

Regeringens förslag har, som framgår närmare av framställningen i de följande avsnitten, mött förhållandevis begränsade invändningar i de tre motioner som har väckts med anledning av propositionen. I två av dessa motioner anser man emellertid att det på viktiga punkter saknas förslag. Enligt vad som sägs i motion 1984/85:3066 (m) är det beklagligt att regeringen inte, i stället för att göra mindre justeringar i nuvarande stöd- och kreditgarantigivningssystem, har tagit fasta på de centrala problemen för en ökad tjänsteexport. Hit sägs höra framför allt valutaregleringen och det faktum att en betydande del av tjänstesektorns produktion sker i form av offentliga monopol. Liknande synpunkter framförs i motion 1984/85:3065 (fp). De förslag som i nämnda avseenden läggs fram i de båda motionerna behandlar utskottet under rubriken Särskilda hinder för tjänsteexport.

De övergripande synpunkter som i de nu nämnda motionerna framförs med avseende på frihandel inom tjänsteområdet har redovisats i det föregående (s. 7).

Nya regler för utnyttjande av investeringsfonder

I två avseenden föreslås i propositionen att lagstiftningen om investeringsfonder skall ändras. Syftet är att tjänsteexport skall underlättas.

Det ena förslaget går ut på att de ändamål för vilka de allmänna och särskilda investeringsfonderna nu får tas i anspråk skall utsträckas till att avse även kostnader för främjande av tjänsteexport. Härigenom skulle varu- och tjänsteexport komma att behandlas enligt likartade principer. Som exempel på fondutnyttjande som bör tillåtas anges täckande av kostnader för reklam, marknadsundersökningar och utbildning med syfte att öka tjänsteexporten. Utvidgningen föranleder tillägg i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond och i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto.

Skatteutskottet (SkU 1984/85:7 y) har ingen erinran mot regeringens förslag. Näringsutskottet är av samma mening som skatteutskottet. Propositionen tillstyrks sålunda i här aktuell del.

Innebörden av det andra förslaget — som också föranleder ändringar i de nyss nämnda lagarna — är att de allmänna och särskilda investeringsfonderna skall kunna tas i anspråk i samband med investeringar i maskiner och andra inventarier utomlands. Enligt nuvarande regler skall investeringarna ske inom landet. Vissa villkor skall vara uppfyllda för att ett fondutnyttjande skall medges. Bl. a. skall det vara fråga om stora och lätt identifierbara projekt i en investering som från allmän synpunkt framstår som önskvärd. Övriga villkor framgår närmare av skatteutskottets yttrande.

I motion 1984/85:3064 (vpk) yrkas avslag på propositionen i denna del

med motivering att investeringsfonderna uteslutande bör få utnyttjas för investeringar inom landet. Motionärerna anser att den svenska kapitalexporten och de svenska utlandsinvesteringarna är stora nog som de är utan den ytterligare stimulans som skulle följa om regeringens förslag genomfördes.

Förslaget berörs i ytterligare två motioner. Grundinställningen till förslaget är i dessa positiv men motionärerna tycker inte om det sätt på vilket reglerna för fondutnyttjandet har formulerats. Enligt vad som sägs i motion 1984/85:3066 (m) är reglerna komplicerade och så utformade att skönsmässiga bedömningar blir nödvändiga. Motionärerna anser att en utvärdering bör ske efter några år i syfte att ett enklare system skall åstadkommas. I motionen påyrkas ett tillkännagivande av riksdagen av denna innebörd.

Liknande kritik mot förslaget framförs i motion 1984/85: 3065 (fp). Här begärs att det inte skall uppställas något krav på att fondutnyttjandet utomlands bara skall avse stora och lätt identifierbara projekt och på att investeringen skall framstå som önskvärd från allmän synpunkt. Motionärerna anser också i motsats till regeringen att den s. k. fria sektorn, dvs. fondutnyttjande utan särskilt tillstånd, bör få användas i samband med investeringar utomlands. Också denna motion utmynnar i ett förslag att riksdagen genom ett tillkännagivande skall ansluta sig till det motionärerna har anfört.

Utskottet tar först principiell ställning till förslaget.

I likhet med skatteutskottet anser näringsutskottet att det ligger i linje med investeringsfondernas ändamål att en möjlighet öppnas för fondutnyttjande i samband med investeringar i maskiner och andra anläggningar utomlands, t. ex. när det gäller prov- och referensanläggningar i andra länder. Näringsutskottet anser därför att riksdagen bör godkänna propositionen i denna del och samtidigt avslå den motion, 1984/85:3064 (vpk), enligt vilken fondutnyttjande för utlandsinvesteringar inte alls bör få förekomma.

Vad beträffar de begränsningar som enligt propositionen skall gälla för det nu aktuella fondutnyttjandet vill utskottet anföra följande.

Skatteutskottet har i sitt yttrande anslutit sig till regeringens förslag. Det är också näringsutskottets uppfattning att betryggande garantier bör lämnas för att utlandsinvesteringar som finansieras via fondmedel verkligen är till nytta för landet. Även näringsutskottet finner de restriktioner som föreslås i propositionen väl avvägda. Enligt näringsutskottets mening bör som ytterligare regel gälla att de fackliga organisationerna på lämpligt sätt skall höras innan beslut om fondutnyttjande fattas. Utskottet föreslår att riksdagen gör ett uttalande till regeringen av denna innebörd.

Skatteutskottet har, bl. a. av kontrollskäl, avstyrkt att den s. k. fria sektorn skulle få utnyttjas för investeringar utomlands i enlighet med förslaget

i motion 1984/85:3065 (fp). Näringsutskottet är av samma åsikt.

Skatteutskottet säger sig förutsätta att regeringen, när tillräcklig erfarenhet har vunnits, gör en utvärdering av effekterna av de nya reglerna. Även näringsutskottet finner skäl tala för att det nya systemet utvärderas när närmare erfarenheter har vunnits av hur det fungerar. Det finns dock ingen anledning att låta denna utvärdering ske med de särskilda förtecken som anges i motion 1984/85:3066 (m).

Näringsutskottet tillstyrker med hänvisning till det nu sagda regeringens förslag och avstyrker motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) i här aktuella delar.

Utskottet har inget att invända mot de smärre lagändringar i övrigt som föreslås i propositionen.

Tjänstehandelsdelegation

Regeringen anmäler i propositionen (s. 25) sin avsikt att tillsätta en tjänstehandelsdelegation. Delegationen skall tjäna som ett forum för informationsutbyte och diskussion i syfte att främja och utveckla tjänstehandeln. I delegationen skall ingå representanter för såväl departement och myndigheter som organisationer och företag med anknytning till tjänstehandelsområdet. Verksamheten skall vara riktad mot utlandsmarknaderna.

Någon sådan delegation som regeringen har tänkt inrätta behövs inte, sägs det i motion 1984/85:3065 (fp). Det är nämligen inte fler delegationer som i första hand erfordras för att tjänsteexporten skall främjas. Exportrådet kan anförtros den verksamhet som den tilltänkta delegationen och dess arbetsgrupper skulle svara för, menar motionärerna och föreslår att riksdagen i ett uttalande till regeringen skall ansluta sig till deras uppfattning.

Tvivel på nyttan av en tjänstehandelsdelegation uttrycks också — utan särskilt yrkande — i motion 1984/85:3066 (m).

Utskottet delar inte alls motionärernas negativa uppfattning om nyttan av den tilltänkta tjänstehandelsdelegationen. Ett organ för kontakt mellan myndigheter och företag kan fylla en viktig funktion just inom en sådan sektor som tjänsteexporten, där det på många områden finns ett klart beroende och behov av samspel mellan myndigheter och näringsliv. Ytterligare skäl är att tjänsteexporten befinner sig i ett utvecklingsskede under vilket problem och möjligheter successivt uppdagas och att erfarenheter som vinns kan vara värdefulla för andra att ta del av.

Det som sägs i motion 1984/85:3065 (fp) — som härvidlag i sak har stöd i motion 1984/85:3066 (m) — bör inte ge anledning till något särskilt uttalande av riksdagen på det sätt som begärs.Motionen avstyrks alltså.

I motion 1984/85:3064 (vpk) konstateras att regeringen avser att tillsätta

en tjänstehandelsdelegation för diskussion av hur tjänstehandeln skall kunna främjas och utvecklas. Motionärerna invänder inte mot detta. De anför emellertid i sammanhanget att det också borde diskuteras och utarbetas en "kod" för tjänsteexport. På samma sätt som det finns internationella överenskommelser om hur spridningen av kärnteknologi skall ske och det för svensk del finns en vapenexportlag som reglerar försäljningen av vapen anser motionärerna att det behövs regler för svensk export av sådana tjänster som kan ha strategisk och politisk betydelse. Regeringen borde återkomma till riksdagen med förslag härom. Som exempel på omdiskuterad export av tjänster nämns i motionen försäljning av sjukvård till Iran och projektering och uppförande av en sprängämnesfabrik i samma land. Något yrkande är inte knutet till motionen i denna del.

I sitt yttrande (NU 1984/85:3 y) hösten 1984 om förslag till lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia hade utskottet anledning att beröra frågan om handelssanktioner. Utskottets ställningstaganden i denna fråga tog sin utgångspunkt i att beslut av FN:s säkerhetsråd krävs för att Sverige skall kunna frångå sina förpliktelser på handelns område i GATT.

I den nu aktuella motionen berörs specifikt frågan om lämpligheten av att tjänster exporteras till vissa länder. Regeringens syn på denna fråga framkom i samband med svar på ett antal frågor i riksdagen i oktober 1984 (RD 1984/85:17 s. 13) om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran. Frågorna var föranledda av att det från iransk sida hade framförts önskemål om att köpa svenska utbildningstjänster avseende utbildning i Sverige av läkare och tandläkare.

I sitt svar anförde statsrådet Mats Hellström bl. a. att Sverige inte deltar i handelsbojkotter mot andra länder annat än i de fall då särskilt beslut härom har fattats av FN:s säkerhetsråd. Något sådant beslut förelåg inte beträffande Iran. Det projekt som berördes i frågorna ingick som ett normalt element i Sveriges utbyte av varor och tjänster med Iran.

Som indirekt framgår av svaret görs ingen åtskillnad mellan varor och tjänster när det gäller Sveriges principiella inställning till handelssanktioner. Formella möjligheter att från svensk sida införa särskilda begränsningar i handeln med tjänster riktade mot vissa länder eller visst slag av tjänster föreligger således först när det finns stöd härför i beslut inom FN. Detta utesluter också att någon sorts "uppförandekod" med officiell status skulle kunna upprättas ensidigt från svensk sida.

Med anledning av det som sägs i motionen vill utskottet dock göra följande påpekande. I de fall inskränkningar i handeln finns eller övervägs bör reglerna vara formulerade på sådant sätt att begränsningarna gäller tjänsteexport i samma mån som varuexport inom det aktuella området eller avseende det aktuella landet. Ett export- eller importförbud skulle inte bli effektivt om inte också tjänsteexport och leveranser i gränsområdet

mellan varor och tjänster uttryckligen innefattades.

Det nu sagda ger på annat sätt uttryck för en tankegång som präglar vad som i propositionen (s. 23) sägs i anslutning till en redogörelse för det internationella arbetet med tjänstehandelsfrågorna. Eftersom tjänstehandeln utgör en viktig del av världshandeln både självständigt och i kombination med varuhandeln vore det, anför statsrådet Mats Hellström, att föredra att de principer som förhandlas fram för tjänstehandeln i så stor utsträckning som möjligt knyter an till de regler som gäller för varuhandeln. Detta möjliggör ett samspel mellan åtaganden avseende både tjänster och varor.

Konsultstöd

Det s. k. särskilda konsultstödet infördes under senare hälften av 1970-talet som ett bland flera sätt att främja export till u-länder (prop. 1976/77:83, NU 1976/77:4, rskr. 1976/77:332). Stödet utgår som ett individuellt stöd med återbetalningsskyldighet i de fall då kontrakt erhålls.

I propositionen föreslås nu vissa ändringar i reglerna för konsultstödet så att detta skall ytterligare kunna vara till stöd för konsultföretagens export. Den geografiska begränsningen av stödet tas bort. Stöd skall kunna ges utan att det är bundet till visst projekt. Vidare ändras stödet till ett garantistöd. En tredjedel av kostnaderna skall kunna täckas av stödet. Garantiramen för konsultstödet föreslås bli 5,2 milj. kr. I propositionen hemställs att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att utfästelser om stöd avseende konsultexport får lämnas till detta belopp. Förslaget sägs inte innebära någon ändring i det anslag för utbetalningar som har beräknats i budgetpropositionen.

Förslaget avvisas i motion 1984/85:3064 (vpk) med motivering att projekt på de nya marknaderna i t. ex. Sydostasien bär sig utan ekonomiskt stöd. Stödet borde också i fortsättningen vara förbehållet projekt i utvecklingsländerna. I varje fall bör, anför motionärerna, någon ändring inte ske förrän regeringen har lagt fram ett sådant förslag om regler för tjänsteexport som efterlyses på annat håll i motionen (se s. 17).

Utskottet ansluter sig till regeringens uppfattning. Den exportfrämjande effekten av det nuvarande stödet har bedömts vara god. Stödformen medför en förhållandevis blygsam belastning på statsbudgeten. Den förordade utvidgningen bör kunna få en gynnsam effekt på konsultföretagens exportverksamhet. Utskottet tillstyrker alltså regeringens förslag medan motion 1984/85:3064 (vpk) avstyrks i här aktuell del.

Svensk projektexport

Regeringen anmäler sin avsikt att på försök till en utlandsmarknad decentralisera en mindre del av det befintliga stödet via svensk projektexport. Singapore avses bli stationeringsort för försöksverksamheten, vilken

skall täcka Sydostasien. Beslut inom ramen för försöksverksamheten skall fattas av nämnden för svensk projektexport i särskild sammansättning bestående av ambassadören i Singapore och representanter för svenska företag i området.

I motion 1984/85:3064 (vpk) anförs att något särskilt organ inte behöver etableras i Singapore för projektexport. Avgörandena anses med fördel kunna ske på hemmaplan utan den begränsning av synfältet som en etablering i Singapore skulle utgöra. I motionen påyrkas att riksdagen skall göra ett uttalande av denna innebörd.

En decentralisering av stödgivningen via svensk projektexport förefaller utskottet väl värd att pröva. Som framhålls i propositionen kan det stora avståndet till vissa intressanta marknader innebära att uppslag till samverkan från svenska dotterbolag inte tas till vara. Motion 1984/85:3064 (vpk) bör därför inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Övriga förslag i propositionen

Utöver det som nu har tagits upp redovisas i propositionen också vissa andra åtgärder som regeringen avser att vidta för att exporten av tjänster skall främjas. Områden som berörs är tjänstehandelssymposier, stipendieverksamhet och statistikproduktion. Det som i propositionen sägs härom och om andra åtgärder med samma syfte ger enligt utskottets mening inte anledning till erinran eller särskilda kommentarer från riksdagens sida.

Särskilda hinder för tjänsteexport

I motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) uppmärksammas vissa förhållanden som enligt motionärerna utgör särskilda hinder för handeln med tjänster.

Den internationella tjänstehandeln begränsas ännu i hög grad av olika handelshinder, sägs det i motion 1984/85:3066 (m). Även Sverige reser handelshinder. De flesta bidrar till att försvåra utländska företags verksamhet i Sverige, men många försämrar också förutsättningarna för svensk tjänsteexport. Motionärerna anför som exempel valutaregleringen. Den försvårar svenska företags, särskilt kanske serviceföretags, verksamhet i utlandet. I det tillkännagivande som motionärerna begär att riksdagen skall göra om de allmänna förutsättningarna för handel med tjänster vill de bl. a. att det nu sagda skall ingå.

Att den svenska valutaregleringen av många företag upplevs som ett aktivt hinder för utlandsverksamheten framhålls också i motion 1984/85:3065 (fp). En avreglering skulle verka starkt stimulerande på exporten, menar motionärerna. Som exempel på önskvärda lättnader i valutaregleringen anför de ett slopande av kravet på utlandsupplåning vid etableringar utomlands och upphävande av de förbud som hindrar de svenska bankerna från att medverka i vissa typer av utländska affärer. Motionärer-

na anser att vissa liberaliseringar utan svårighet kan genomföras utan att valutakommitténs slutbetänkande avvaktas. I motionen påyrkas att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen skall ansluta sig till de synpunkter som har framförts på valutaregleringen.

Valuta- och kreditmarknadsfrågor behandlas av tjänsteexportutredningen och berörs i propositionen. Enligt utredningen anser många företag inom tjänstesektorn att valutaregleringen innebär direkta och indirekta hinder för tjänsteexporten. Sålunda skapar kravet på upplåning utomlands för finansiering av investeringar särskilda problem för tjänsteexporterande företag. Exempelvis kan man ha svårt att presentera tillräckliga formella säkerheter. Vidare kan storleken på det aktuella tjänsteexportföretaget inverka liksom hur känt företaget är på utlandsmarknaden och hur stor volym som behöver lånas upp vid ett speciellt tillfälle. Valutakommittén (E 1977:03) har i sitt remissyttrande över tjänsteexportutredningens förslag anfört att den avser att behandla de problemområden som har tagits upp av utredningen.

Tjänsteexportutredningen anför också att banklagstiftningen medför begränsningar i banksektorns möjligheter till utlandsengagemang. Frågan om olika regleringars inverkan på möjligheterna till vidgad tjänstehandel från företag verksamma inom kreditmarknadssektorn bör enligt utredningen särskilt beaktas. — Kreditmarknadskommittén (Fi 1983:06), som har till uppgift att se över frågan om kreditmarknadens framtida reglering, har i sitt remissvar anfört att man avser att i sitt arbete behandla de nu nämnda frågor som tjänsteexportutredningen har tagit upp.

I propositionen redogörs (s. 38 f.) för tjänsteexportutredningens nyss refererade synpunkter i valutareglerings- och kreditmarknadsfrågor. Några förslag läggs inte fram. Som skäl anges att valutakommitténs och kreditmarknadskommitténs arbete avvaktas. I propositionen hänvisas ytterligare till det förslag om tillstånd för utländska banker att under vissa förutsättningar bedriva bankverksamhet i Sverige som numera genom proposition 1984/85:191 har förelagts riksdagen.

I ett betänkande (FiU 1984/85:28) om fortsatt valutareglering har finansutskottet nyligen tillstyrkt att valutaregleringen skall förlängas ett år t. o. m. juni 1986. Utskottet har samtidigt avstyrkt motioner om liberalisering av valutapolitiken. Att föregripa valutakommitténs förslag genom att införa omfattande och generella liberaliseringar redan nu anser finansutskottet olämpligt. Motionerna har fått stöd i en gemensam borgerlig reservation, vari förordas att riksbanken som ett första steg snarast undersöker möjligheterna att inom det nuvarande regelsystemets ram genomföra en sådan liberalisering av valutalagstiftningen att en anpassning sker till situationen i Danmark och Norge. Riksdagen har beslutat i enlighet med finansutskottets förslag.

Med hänsyn dels till det som i propositionen anförs om valuta- och kreditmarknadsfrågor, dels till riksdagens nyligen fattade beslut med an-

ledning av motioner om liberalisering av valutaregleringen anser utskottet att motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida i nu aktuella delar. Motionerna avstyrks alltså.

Ett än mer allvarligt problem än valutaregleringen är enligt vad som sägs i motion 1984/85:3066 (m) att så stor del av tjänsteproduktionen sker inom offentliga monopol och i egenregiverksamhet inom stat och kommun. Även om de offentliga organen med iver vill ägna sig åt tjänsteexport är de inte organiserade för affärsmässig verksamhet. Att företagen arbetar i en monopolsituation på hemmamarknaden ger dem inte heller särskilt bra förutsättningar när de skall konkurrera på världsmarknaden. En annan konsekvens av offentlig egenregiverksamhet är att svenska serviceföretag inom t. ex. städ- och tvätteribranschen får minskade möjligheter att skaffa sig referensobjekt för sin utlandsverksamhet. Svenska företag har svårt att konkurrera i utlandet om de inte "betros" att verka på motsvarande område i sitt hemland, anför motionärerna. I motionen påyrkas ett tillkännagivande av riksdagen av nu angiven innebörd.

I motion 1984/85:3065 (fp) anförs, utan särskilt yrkande, liknande synpunkter.

Utskottet erinrar om att åtgärder — efter godkännande av riksdagen — har vidtagits för att exporten av tjänster från såväl statliga myndigheter och bolag som kommuner och landstingskommuner skall främjas (prop. 1980/81:171, NU 1980/81:58, rskr. 1980/81:426; prop. 1983/84:168, NU 1983/84:40, rskr. 1983/84:382).

I den nu aktuella propositionen anförs (s. 40) att flera hinder av formell och praktisk natur hittills har försvårat en framgångsrik exportsamverkan mellan kommunerna och näringslivet. Det finns, uttalar statsrådet Mats Hellström, flera skäl för en sådan exportsamverkan. Kommunala tjänster kan t. ex utgöra en del av ett fullständigt system. Vidare har kommuner och landstingskommuner erfarenhet av hur driften av olika typer av anläggningar skall organiseras och administreras. Kommuner och landstingskommuner kan också spela en viktig roll i marknadsföringen av system, bl. a. genom att ställa referensobjekt till förfogande. I propositionen anförs också exempel på initiativ till egna exportaktiviteter som vissa kommuner och landstingskommuner har tagit.

Kommunala åtgärder för att främja svensk export kan i viss mån redan nu vidtas inom ramen för den kommunala kompetensen, sägs det vidare i propositionen. En utvidgning av den kommunala kompetensen genom lag anses emellertid nödvändig för att möjliggöra ett ökat engagemang på detta område. En proposition i denna fråga aviseras.

Utskottet anser att man i motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) ger uttryck för en ensidigt negativ uppfattning om de offentliga organens möjligheter att hävda sig på exportmarknaderna. Internatio-

nell marknadsföring ställer självfallet stora krav på företagsledning och marknadsföringskompetens hos de statliga och kommunala organen. Denna kompetens kan de emellertid skaffa sig själva eller få tillgång till i samarbete med företag i offentlig eller privat ägo. I det nu aktuella avseendet torde det vara fråga om praktiska och organisatoriska hinder för en ökad export snarare än problem som hänger samman med att verksamheten drivs i offentlig regi. Tjänsteexport från offentliga organ befinner sig ännu i sin linda och erfarenheterna får visa hur man bäst kan tillägna sig den kommersiella kompetens som behövs.

Utskottet vill i sammanhanget nämna att det säkert finns köparländer som ser det som en fördel att tjänster tillhandahålls på den internationella marknaden av inte bara privata företag utan även offentliga organ.

Det finns också anledning att peka på det konstruktiva samspel för en ökad export som kan ske mellan offentliga tjänsteproducerande organ och industrier. Utskottet noterar vad som i detta avseende sägs i propositionen (s. 15). Den offentliga sektorn utgör allmänt sett ett stöd och en tillgång för landets samlade exportansträngningar, framhålls där. Inom denna sektor har sedan lång tid skapats en infrastruktur som även utgör en viktig grund för exportarbetet. Vidare medverkar den offentliga sektorn till en utveckling av varor och tjänster genom upphandling. Offentliga organ kan också fungera som "dörröppnare" på vissa marknader. Myndigheterna har dessutom referensobjekt för utländska köpare.

Utskottet understryker med hänvisning till det nu sagda den stora betydelse som samspelet mellan den offentliga sektorn och näringslivet har för svensk export.

Det följer av det som nu anförts att utskottet inte anser att riksdagen bör göra något sådant uttalande till regeringen som föreslås i motion 1984/85:3066 (m). Motionen avstyrks alltså i här aktuell del.

Tjänsteexport inom arbetsmiljöområdet

Eftersom Sverige har kommit långt på arbetsmiljöområdet i förhållande till många andra industriländer borde de erfarenheter som har vunnits vad gäller teknik, kontroll och organisation kunna tillhandahållas på en internationell marknad, sägs det i motion 1984/85:2082 (m). Motionärerna anser att regeringen bör låta utreda möjligheterna till en internationell marknadsföring av svenska erfarenheter på arbetsmiljöområdet.

Utskottet har i det föregående (s. 21) nämnt att särskilda åtgärder har vidtagits för att exporten av tjänster från bl. a. den statliga sektorn skall främjas. Den sektor som nämns i motionen, arbetarskydd och arbetsmiljöfrågor i vidare bemärkelse, är ett exempel på områden där en internationell marknadsföring av svenskt kunnande och svensk teknik borde kunna ske. Enligt vad utskottet har inhämtat pågår under arbetsmarknadsdepartementets ledning ett aktivt arbete med det syfte som anges i motionen.

Bl. a. har en inventering påbörjats för att försöka få fram system och produkter inom departementets arbetsområde som kan vara lämpade för avsättning på export. Ett liknande arbete pågår för övrigt också inom andra departement. En konferens om offentlig tjänsteexport hölls i början av mars i år i regi av utrikesdepartementets handelsavdelning och med deltagande från såväl statliga myndigheter som kommuner. Konferensen var ett led i arbetet med att främja tjänsteexport från den offentliga sektorn. Det var en enig uppfattning bland deltagarna att det finns en marknad för deras tjänster men att exportarbetet är ett långsiktigt arbete som ger effekt först på sikt.

Med hänsyn till det nu sagda finner utskottet att riksdagen inte behöver vidta någon åtgärd för att syftet med motion 1984/85:2082 (m) skall nås.

Byggexport

I tre motioner har väckts förslag som syftar till att svensk byggexport skall underlättas. En (fp) berör byggsektorn i vidare bemärkelse, en (vpk) uppmärksammar framför allt trähusindustrin och en (c) slutligen tar upp frågan om samverkansvillkor för exportstöd. Utskottet behandlar först de två motionerna om bygg- och trähussektorerna.

De svenska byggföretagen har ett gott rykte internationellt, sägs det i motion 1984/85:2633 (fp). Svensk företagsamhet och byggteknik ligger långt framme. Infrastrukturbyggandet har från svensk sida varit framgångsrikt. Svensk dammbyggnadskonst är t. ex. sedan flera år etablerad i ett flertal länder. På samma sätt som för övrig exportverksamhet krävs kunskap och initiativkraft för att företagen skall kunna erövra nya marknadsandelar. Ett antal större svenska byggföretag har visat vägen för de mindre företagen. Statsmakterna kan emellertid på olika sätt hjälpa företagen i deras exportansträngningar. Genom stimulansåtgärder för ökad export och effektiv uppbackning av svenska företag utomlands skulle Sveriges roll som en av världens ledande byggexportnationer kunna befästas. Ett område där åtgärder enligt motionärerna är angelägna är tekniska handelshinder. Sådana hinder sägs vara vanligt förekommande inom byggsektorn och försvåra exportansträngningarna. Det internationella samarbetet i syfte att åstadkomma ökad harmonisering av lagar, förordningar och bestämmelser borde enligt motionärernas mening effektiviseras. Det nordiska samarbetet borde intensifieras. Prioritet borde samtidigt ges åt samarbetet inom ramen för GATT-avtalet och ECE:s (FN:s ekonomiska kommission för Europa) harmoniseringsprojekt med beaktande av samarbetet inom EG och EFTA. Standarder, normer och provningar borde i ökad utsträckning göras internationellt likformiga. Motionen utmynnar i ett förslag att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen skall ansluta sig till det som sägs i motionen om ökade insatser för främjande av svensk byggexport.

Ökade insatser för att exporten från den svenska byggnadsindustrin skall främjas efterlyses också i motion 1984/85:2081 (vpk). Exporten av *trähus* ställs här i centrum för intresset. Motionärerna finner det bl. a. beklagligt att de svenska husproducenterna inte har tillräcklig beredskap och förmåga till samordning för att kunna offerera och leverera hus i samband med naturkatastrofer. Också rent allmänt har insatserna för t. ex. samordning och säljstöd varit otillräckliga. Motionärerna anser att åtgärder bör vidtas för att den svenska trähus- och byggnadsindustrin skall utvecklas, särskilt på exportmarknaderna.

Utskottet konstaterar med anledning av vad som sägs i motionerna att byggsektorn är en av två sektorer som fr. o. m. innevarande budgetår har blivit föremål för särskilda sektorinriktade satsningar med Sveriges exportråd som huvudman. Så har skett efter beslut av riksdagen våren 1984 på grundval av förslag i proposition 1983/84:168 om exportfrämjande verksamhet (NU 1983/84:40, rskr. 1983/84:382). Den andra sektorn är energiteknik. Ett särskilt organ benämnt Svensk bygg- och energiexport (SWEBEX) har inrättats inom Exportrådet. Utöver de medel som redan tidigare användes för att främja exporten inom de berörda sektorerna ställdes genom riksdagens beslut 18 milj. kr. till förfogande för verksamheten. Export från den del av byggnadsindustrin som omfattas av den träbearbetande industrin kan stödjas också inom ramen för statens industriverks särskilda branschprogram för denna industri.

Vad gäller internationellt samarbete rörande harmonisering m. m. inom byggområdet kan följande nämnas. Sedan många år tillbaka finns för det *nordiska samarbetet* i hithörande frågor en särskild kommitté med benämningen Nordiska kommittén för byggbestämmelser. Arbetet är inriktat på att söka få till stånd bl. a. gemensamma bestämmelser och likformiga provningsmetoder. I samband med Nordiska rådets möte i mars i år uppmärksammades arbetet inom ramen för det nordiska handlingsprogrammet för bostads- och byggsektorn — i vilket bl. a. arbetet inom den nyss nämnda kommittén ingår — och gjordes uttalanden av innebörd att samarbetet borde intensifieras. Det harmoniseringsprojekt inom *ECE* som åberopas i motionen är ett prioriterat projekt i ECE:s arbete. Det har samma inriktning som det nyss nämnda nordiska samarbetsprojektet och stöds från svensk sida. Eftersom ett stort antal länder — även statshandelsländerna — är inblandade i detta arbete rymmer det både stora problem och stora möjligheter.

Med anledning av vad som sägs i motion 1984/85:2081 (vpk) om beredskap hos de svenska husproducenterna för att leverera hus i samband med jordbävningar och andra katastrofer kan följande nämnas. I början av 1980-talet bildades en särskild företagsgrupp för att pröva möjligheterna att tillsammans ha denna leveransberedskap. Det har resulterat i konkret samarbete mellan ett par av företagen som genom ett särskilt företag nu levererar standardhus i enkelt utförande. En anledning till att någon mera

omfattande produktion inte förekommer torde vara att det är dyrt att skaffa sig den speciella produktionsberedskap som krävs för denna typ av leveranser och att företag i andra länder kan vara mera lämpade för produktionen än svenska företag med deras traditionella inriktning på högkvalitativa hus för relativt krävande miljöer.

Enligt utskottets mening har riksdagen genom att ställa sig bakom de nyss nämnda exportfrämjande programmen medverkat till en sådan stimulans av byggsektorns export som efterlyses i motionerna 1984/85:2081 (vpk) och 1984/85:2633 (fp). Det krävs onekligen kraftfulla, målmedvetna åtgärder om den nuvarande överkapaciteten inom byggbranschen skall kunna ledas över till exportmarknaderna. Med hänsyn till de statliga insatser som sålunda redan görs i detta syfte finner emellertid utskottet att motionerna i nu aktuella delar inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Om export av hus i samband med naturkatastrofer behöver särskilt främjas utgår utskottet från att så kan ske inom ramen för de nuvarande exportstödsprogrammen.

Utskottet har i det föregående nämnt ett par exempel på hur tekniska handelshinder inom byggsektorn uppmärksammas på det internationella planet. Flera andra exempel finns. Utskottet anser liksom motionärerna att det är angeläget att man från svensk sida aktivt stödjer och driver på samarbetet för att inom detta område få till stånd t. ex. en harmonisering av byggbestämmelser och ett ömsesidigt godkännande av provningsresultat. Detta skulle väsentligt kunna underlätta handeln inom byggområdet. Med hänsyn till det arbete som i detta syfte pågår anser utskottet emellertid att något särskilt uttalande av riksdagen inte är nödvändigt för att ändamålet med motion 1984/85:2633 (fp) i här aktuell del skall bli tillgodosett.

Med det nu sagda avstyrker utskottet motion 1984/85:2081 (vpk) och motion 1984/85:2633 (fp) i nu berörda avseenden.

I motion 1984/85:2633 (fp) påyrkas ett tillkännagivande av riksdagen om ökade insatser avseende *upphandlingen i internationella organisationer* när det gäller projekt som är intressanta för byggindustrin.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det ligger en betydande marknadspotential för bl. a. svensk byggindustri i den upphandling som sker från de internationella organisationerna. Genom riksdagens beslut om anslag till Exportrådet för innevarande budgetår (prop. 1983/84:100 bil. 5, NU 1983/84:40, rskr. 1983/84:382) har ökade medel ställts till förfogande för att en intensifierad bevakning från Exportrådet skall bli möjlig när det gäller projekt finansierade av internationella finansieringsorganisationer. I den nu aktuella propositionen aviseras att Exportrådet skall få i uppdrag att specificera ett projekt avseende en försöksverksamhet med datoriserad projektförmedling och upphandling av tjänster. Detta projekt kan bli av intresse för bl. a. byggindustrin.

Med hänsyn till det nu sagda finner utskottet att motionärernas önskemål i huvudsak är tillgodosedda. Motionen avstyrks därför.

I samma motion, 1984/85:2633 (fp), önskas också ett tillkännagivande av riksdagen om det som i motionen anförs om stöd till *tjänsteexport inom byggbranschen*. Med sitt höga tekniska kunnande har Sverige goda möjligheter att bidra med olika typer av konsulter och experter för byggprojekt av större omfattning, anför motionärerna. De anser att ökad tonvikt i fortsättningen borde läggas vid främjandet av tjänsteexport inom byggnadsbranschen.

Förslagen i proposition 1984/85:140 syftar till att tjänsteexport skall främjas. I propositionen utpekas inte några särskilda sektorer som mer angelägna objekt för de exportfrämjande insatserna än andra. Utskottet erinrar dock om att exportstödet till byggsektorn har prioriterats särskilt genom riksdagens beslut våren 1984 med anledning av den nyss nämnda propositionen om exportfrämjande verksamhet. Detta har tagit sig konkret uttryck i bl. a. inrättandet av SWEBEX (se s. 24). SWEBEX torde kunna befatta sig med frågor avseende export såväl av byggindustrins produkter som av dess tjänster.

Också när det gäller tjänsteexport inom byggsektorn anser utskottet därför att motionärernas önskemål i stor utsträckning är tillgodosedda.

En återkommande fråga i riksdagen under de senaste åren har gällt det krav på *samverkan* mellan minst tre företag som i regel gäller för att *exportstöd* skall kunna lämnas. Motionärerna har önskat att detta krav skall slopas. Som motiv har anförts att förutsättningarna för bl. a. svensk trähusexport därmed skulle förbättras, vilket skulle kunna ge underlag för ökad produktion och sysselsättning inom trähusindustrin. Motsvarande krav med likartad motivering framförs nu i motion 1984/85:303 (c).

Utskottet erinrar inledningsvis om bakgrunden till det gällande kravet på att minst tre företag skall samarbeta om ett stödprojekt: en ordning med individuellt exportstöd anses riskera att bryta såväl mot de handelsavtal som Sverige har ingått med EFTA och EG som mot GATT. Endast tvingande skäl kan föranleda avvikelser från dessa avtal. Sådana skäl har ansetts föreligga när det gäller tekobranschen men i princip inte när det gäller trähusindustrin. När utskottet senast behandlade en motion i ämnet konstaterade dock utskottet (NU 1983/84:40 s. 16) att en viss flexibilitet förelåg i det stöd som administrerades av Exportrådet. Vissa möjligheter fanns således att ge individuellt stöd. Utskottet återgav ett uttalande i frågan i proposition 1984/85:168 om exportfrämjande åtgärder enligt vilket sådana möjligheter kunde behöva utvecklas i framtiden. Utskottet instämde i detta.

Ytterligare kan erinras om att utskottet våren 1983 (NU 1982/83:34 s. 36) pekade på möjligheten av att tre företag inom var och en av de tre delbranscherna inom den träbearbetade industrin bildade en sådan grupp som kunde bli berättigad till exportstöd.

Det är uppenbart, konstaterar utskottet, att kravet på samverkan i vissa fall kan vara svårt att uppfylla därför att företagen inte kompletterar utan direkt konkurrerar med varandra i sina exportansträngningar. Det saknas en sådan naturlig affärsidé som kan underbygga en samverkan. Med hänsyn härtill utgår utskottet från att de möjligheter till flexibilitet som kan föreligga inom ramen för de internationellt överenskomna reglerna om exportstöd tas till vara. Härigenom skulle de insatser som görs för t. ex. svensk trähusindustri mera effektivt än för närvarande kunna gagna industrin utan att ökade medelsanspråk för den skull behöver ställas. Någon sådan konkret begäran om slopande av kravet på samverkan som påyrkas i motion 1984/85:303 (c) anser utskottet emellertid inte att det finns förutsättningar för riksdagen att framföra. Motionen avstyrks alltså.

Utskottet uppmärksammar i detta sammanhang att statens industriverk nyligen har gett ut rapporten (SIND 1985:3) Exportsamverkan — företagens erfarenheter. I utredningen kartläggs olika former av exportsamarbete. Avsikten med utredningen har varit att studera vad som kännetecknar lyckade och misslyckade projekt. Någon utvärdering av olika former av stöd för att främja export görs inte. Betydelsen av att exportsamverkan byggs upp kring en konkret affärsidé framgår av rapporten. I en inledande kommentar anförs att det finns anledning att skapa ett bättre underlag för att bedöma möjligheter och begränsningar av exportsamverkan som ett medel att främja företagens försäljning på utländska marknader. Bättre kunskap om förutsättningar för framgångsrik exportsamverkan behövs också för att man skall kunna diskutera exportsamverkans roll i industripolitiken och frågan huruvida staten skall främja exportsamverkan och i så fall hur.

Anslagsfrågor

Till *exportfrämjande verksamhet*, dvs. den exportfrämjande verksamhet som Sveriges exportråd antingen själv utövar eller planerar och leder inom handelssekreterarorganisationen och utrikesrepresentationen, föreslås i budgetpropositionen ett anslag av 224,5 milj. kr. för budgetåret 1985/86. Utskottet tillstyrker detta anslag och erinrar dessutom om att utskottet i det föregående (s. 18) har tillstyrkt att det s. k. konsultstöd som Exportrådet administrerar omvandlas till ett garantistöd och att ramen för detta stöd sätts till 5,2 milj. kr. för nästa budgetår. Utskottet tillstyrker också övriga förslag från regeringen under denna punkt.

I detta sammanhang behandlar utskottet även motion 1984/85:1152 (m). Där begärs ett tillkännagivande genom vilket riksdagen ansluter sig till det som i motionen anförs om översyn av exportservicen till nystartade företag. Den exportservice som nu tillhandahålls är inte tillräcklig för att småföretagen skall få den hjälp de behöver när de vill gå ut på export, anförs det i motionen.

Utskottet erinrar om att Exportrådet sedan flera år tillbaka har ett särskilt program inriktat speciellt på små och medelstora företag. Genom

riksdagens beslut med anledning av propositionen våren 1984 om exportfrämjande verksamhet (prop. 1983/84:168, NU 1983/84:40, rskr. 1983/84:382) har Exportrådet fått ökade medel för sitt småföretagsprogram. Också i andra avseenden stärktes genom riksdagens beslut förutsättningarna för exportservice till de mindre företagen. Regeringens förslag byggde bl. a. på en särskild utredning om exportfrämjande stöd till små och medelstora företag. Någon ytterligare översyn av exportservicen i enlighet med förslaget i motion 1984/85:1152 (m) synes med hänsyn till det nu sagda inte nödvändig. I den mån nystartade företag när de vill gå ut på exportmarknaden har särskilda problem vilka skiljer sig från dem som andra företag har, utgår utskottet från att dessa problem kan hanteras inom ramen för den exportservice som nu finns. Något särskilt program just för nystartade företag synes emellertid inte behövligt.

I fråga om den verksamhet som *exportkreditnämnden* (EKN) bedriver föreslås i budgetpropositionen en höjning, inom oförändrad total garantiram, av s/u-ramen (se s. 4) med 10 miljarder kronor, en höjning av den rörliga kredit i riksgäldskontoret som har ställts till EKN:s förfogande med 600 milj. kr. och ett förslagsanslag av 1 000 kr. för vissa förluster som kan uppstå vid garantigivning enligt de riktlinjer som anges i propositionen. Utskottet tillstyrker dessa förslag. Utskottet noterar att regeringens hemställan under den nu aktuella punkten av förbiseende har blivit ofullständigt formulerad i vad avser den nu nämnda s/u-ramen. Utskottet har i sin hemställan tagit hänsyn härtill.

I motion 1984/85:2633 (fp), som innehåller förslag till åtgärder för främjande av byggexport (se även s. 23), berörs det nu aktuella anslaget. I motionen anförs att en minskad riskkapacitet inom EKN har inneburit vissa begränsningar för byggnadsindustrins del. Det är i dag inte möjligt att erhålla EKN-garantier annat än för export till ett starkt begränsat antal länder. Enligt motionärerna borde övervägas att ge EKN utökade ramar för garantigivning vid byggexport. I motionen påyrkas ett uttalande av riksdagen av denna innebörd. Det som motionärerna anför i frågan ingår i en bredare diskussion om finansieringsvillkor vid export till u-länder, varvid även spörsmål om blandade krediter och u-landsbistånd tas upp. Det faller utanför näringsutskottets beredningsområde att ta upp dessa frågor.

Utskottet erinrar inledningsvis om förutsättningarna för EKN:s verksamhet. Riksdagen maximerar beloppet för det statliga betalningsansvar som EKN skall garantera. Detta belopp är för närvarande 70 miljarder kronor. Enligt de grundläggande riktlinjer som riksdagen och regeringen har fastställt för garantiverksamheten skall denna drivas med sikte på att långsiktig balans mellan utgifter för skaderegleringar och administration å ena sidan samt intäkter i form av premier och återvinningar å den andra skall uppnås.

EKN:s garantigivning sker i första hand i form av s. k. normalgarantier,

n-garantier. Dessa garantier lämnas för affärer där riskerna med hänsyn till det politiska och ekonomiska läget i köparlandet samt EKN:s tidigare garantiåtaganden i landet kan anses godtagbara vid tidpunkten för garantigivningen. För vissa affärer som EKN inte bedömer det möjligt att täcka under normalgarantisystemet kan s. k. s/u-garantier medges. Inom s/u-garantisystemet finns möjligheter till ett något större risktagande under förutsättning att affären från svensk synpunkt är samhällsekonomiskt betydelsefull och/eller att affären — vid export till u-land — är av betydelse för u-landets ekonomiska utveckling. Även s/u-garantisystemet skall emellertid drivas med sikte på långsiktig balans mellan utgifter och intäkter i verksamheten. Affärer som redan vid beslutstillfället framstår som mycket riskfyllda skall bedömas med stor restriktivitet.

I budgetpropositionen (bil. 5 s. 147 f.) anförs att EKN:s verksamhet innebär en svår avvägning mellan uppgiften att ge ett rimligt stöd till exporten, i huvudsak jämförlig med det som det stora flertalet utländska konkurrenter erhåller, och uppgiften att begränsa statens förlustrisk. Riskerna i garantigivningen har ökat väsentligt under senare år. I propositionen understryks vikten av att åtgärder vidtas för ökad riskspridning, riskdelning och återvinning.

Det framgår av EKN:s årsberättelse för verksamhetsåret 1983/84 att det internationella skuldläget, även med en betydande riskvillighet från EKN:s sida, begränsar nämndens möjligheter att garantera svensk export på många marknader. Sålunda ges i dag endast undantagsvis eller i begränsad utsträckning garanti beträffande export till flertalet länder i Mellan- och Sydamerika och i södra Afrika. Även garanti för exporten till flera statshandelsländer och länder i Mellersta Östern är underkastad restriktioner. Samtidigt betonas att EKN är beredd att garantera många affärer på upp till 5 eller 10 milj. kr. på åtskilliga marknader, där det är svårt att garantera affärer på väsentligt högre belopp. Vidare är, sägs det, flertalet marknader i Fjärran Östern helt öppna för garantigivning.

Det framgår vidare av årsredovisningen att EKN:s garantiverksamhet har sin tyngdpunkt i vissa grenar av verkstadsindustrin. Sett i förhållande till den totala exportverksamheten sägs emellertid att EKN torde ha större betydelse för byggnadsentreprenadbranschen än för någon annan del av det svenska näringslivet. Av den totala förbindelsegarantigivningen (räknat på försäljningsvärden) svarade under verksamhetsåret 1983/84 entreprenadarbeten för 20 %

Redovisningen i det föregående ger utskottet anledning till följande kommentarer.

Ramen för EKN:s garantigivning är så vid att den inte i sig utgör någon begränsning för en ökad garantigivning för byggexport. Någon utvidgning med hänsyn till byggindustrins behov av garantiramen eller av den del därav som är särskilt reserverad för s/u-garantier finner utskottet inte anledning att förorda. Inte heller bör i förväg fastställas att viss del av

utrymmet för garantigivning skall avse just byggindustrin. Denna bör bedömas på samma villkor som annan export. Som nyss nämndes svarar för övrigt entreprenadarbeten för en ganska stor del av EKN:s garantiåtaganden.

Det som begränsar EKN:s möjligheter att bevilja garantier är reglerna för garantigivningen snarare än en för snävt tilltagen garantiram. Som har framgått av det föregående skall en långsiktig balans mellan utgifter och inkomster eftersträvas. Som också har framgått har den försämrade riskbilden under senare år på många av exportmarknaderna medfört begränsningar i EKN:s möjligheter att bevilja garantier.

De grundläggande riktlinjerna för EKN:s verksamhet bör enligt utskottets mening fortsätta att gälla. Att särskilda regler skulle tillämpas för garantigivning vid just byggexport — något som inte uttryckligen föreslås i motion 1984/85:2633 (fp) men som kan antas ligga i förlängningen av dess resonemang — ställer sig utskottet inte bakom.

Det nu sagda hindrar inte att ökad uppmärksamhet kan behöva ägnas byggindustrins särskilda finansieringsproblem i samband med export. Det kan t. ex. vara fråga om säkerheter eller andra faktorer som är viktiga vid bedömningen av kreditstöd. Enligt vad utskottet har erfarit pågår för närvarande inom ramen för industriverkets branschprogram för den träbearbetande industrin en inventering av de kredit- och garantimöjligheter som står branschen till buds i samband med export. I samband härmed kommer också behovet av eventuella kompletteringar eller andra förändringar av dessa möjligheter att uppmärksammas. Utskottet konstaterar att det arbete som sålunda pågår kan komma att ge uppslag till åtgärder som ligger i linje med det grundläggande syftet med motion 1984/85:2633 (fp). Med hänvisning till det som nu har anförts avstyrks motionen i här aktuell del.

Utskottet noterar i det nu aktuella sammanhanget slutligen att regeringen, enligt vad som sägs i proposition 1984/85:140 (s. 36), avser att göra en översyn av förordningen (1974:60) om exportkreditgarantigivning i syfte att ge tydligare anvisningar rörande exportkreditnämndens befogenhet att garantera tjänsteexport.

Övriga anslagsförslag tillstyrks av utskottet. Det gäller anslagen B 6, Byråer för handels- och råvarufrågor, B 7, Internationell råvarulagring och E 1, Kommerskollegium.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *frihandel*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:559 yrkande 2 och motion 1984/85:2805 yrkande 8,
2. beträffande *frihandelssystemets verkningar*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:2089 yrkande 2,

3. beträffande *spridning av utrikeshandeln m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:2089 yrkande 1,
4. beträffande *utnyttjande av investeringsfonder för främjande av tjänsteexport*
   att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:140 i ifrågavarande del och med avslag på motion 1984/85:3064 yrkande 1 antar i propositionen framlagda förslag till
   a) lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond,
   b) lag om ändring i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto,
   c) lag om ändring i lagen (1979:610) om allmän investeringsreserv,
   d) lag om ändring i lagen (1980:456) om insättning på tillfälligt vinstkonto,
5. beträffande *villkor för utnyttjande av investeringsfonder*
   att riksdagen
   a) avslår motion 1984/85:3065 yrkande 3 och motion 1984/85:3066 yrkande 2,
   b) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om inhämtande av synpunkter från de fackliga organisationerna,
6. beträffande *tjänstehandelsdelegation*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:3065 yrkande 2,
7. beträffande *konsultstöd*
   att riksdagen
   a) med bifall till proposition 1984/85:140 i ifrågavarande del bemyndigar regeringen att medge att utfästelser om stöd avseende konsultexport får lämnas till ett belopp av högst 5 200 000 kr. budgetåret 1985/86,
   b) avslår motion 1984/85:3064 yrkande 2,
8. beträffande *decentralisering av svensk projektexport*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:3064 yrkande 3,
9. beträffande *tjänsteexport i övrigt*
   att riksdagen med anledning av proposition 1984/85:140 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
10. beträffande *valutalagstiftningen*
    att riksdagen avslår motion 1984/85:3065 yrkande 1 och motion 1984/85:3066 yrkande 1 i ifrågavarande del,
11. beträffande *hinder i övrigt för tjänsteexport*
    att riksdagen avslår motion 1984/85:3066 yrkande 1 i ifrågavarande del,
12. beträffande *tjänsteexport inom arbetsmiljöområdet*
    att riksdagen avslår motion 1984/85:2082,

13. beträffande *byggexport*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2081 och motion 1984/85:2633 yrkande 1,
14. beträffande *upphandling i internationella organisationer*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2633 yrkande 2,
15. beträffande *tjänsteexport inom byggbranschen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2633 yrkande 4,
16. beträffande *villkor för exportstöd*
att riksdagen avslår motion 1984/85:303,
17. beträffande *anslag till exportfrämjande verksamhet*
att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:100 bilaga 5 punkt E 2
a) till *Exportfrämjande verksamhet* för budgetåret 1985/86 under tredje huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 224 500 000 kr.,
b) godkänner att den rörliga kredit, som ställts till förfogande för handelssekreterarnas verksamhet och utnyttjas av Sveriges exportråd, höjs med 5 000 000 kr. till 15 000 000 kr.,
c) bemyndigar regeringen att medge att utfästelser om stöd till svensk projektexport får lämnas till ett belopp av högst 35 000 000 kr.,
18. beträffande *exportservice till nystartade företag*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1152,
19. beträffande *exportkreditnämnden*
att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:100 bilaga 5 punkt E 3
a) medger att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkrediter till ett belopp av högst 70 000 000 000 kr., varav 22 000 000 000 kr. reserveras för garantigivning vid särskilt samhällsintresse och för garantigivning vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling, samt bemyndigar regeringen att överföra ytterligare 10 000 000 000 kr. för sådan garantigivning om så anses erforderligt,
b) godkänner att den rörliga kredit i riksgäldskontoret som ställts till exportkreditnämndens förfogande för att vid behov användas för utbetalning av ersättningar för förluster i garantiverksamheten höjs med 600 000 000 kr. till 3 300 000 000 kr.,
c) till *Exportkreditnämnden, täckande av vissa förluster* för budgetåret 1985/86 under tredje huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr. för vissa förluster som kan uppstå vid garantigivning enligt de riktlinjer som förordas i propositionen,

20. beträffande *garantigivning vid byggexport*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2633 yrkande 3,
21. beträffande *byråer för handels- och råvarufrågor m. m.*
att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:100 bilaga 5 punkt B 6 till *Byråer för handels- och råvarufrågor m. m.* för budgetåret 1985/86 under tredje huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 8 487 000 kr.,
22. beträffande *internationell råvarulagring*
att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:100 bilaga 5 punkt B 7 till *Internationell råvarulagring* för budgetåret 1985/86 under tredje huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 3 700 000 kr.,
23. beträffande *kommerskollegium*
att riksdagen med bifall till proposition 1984/85:100 bilaga 5 punkt E 1 till *Kommerskollegium* för budgetåret 1985/86 under tredje huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 33 452 000 kr.

Stockholm den 22 maj 1985

På näringutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Lilly Hansson (s), Erik Hovhammar (m), Lennart Pettersson (s), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Lars Ahlström (m), Per-Ola Eriksson (c) och Sylvia Pettersson (s).

Reservationer

1. **Frihandel** (mom. 1)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Det är" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

I enlighet med vad som förordas i motionerna 1984/85:559 (m) och 1984/85:2805 (fp) måste Sverige i alla internationella sammanhang fortsätta och intensifiera sina ansträngningar i syfte att protektionism skall motverkas och den öppna världshandeln stärkas. Detta gäller såväl handeln med varor som handeln med tjänster. Behovet av att det internationella samarbetet om tjänstehandel aktiveras har särskilt understrukits i motionerna. Utskottet instämmer i det som där sägs. Det är vidare viktigt

att regeringen tar initiativ till ett bredare internationellt samarbete syftande till att undanröja icke-tariffära handelshinder. Utskottet delar också motionärernas uppfattning att Sverige tillsammans med andra i-länder måste undanröja de handelshinder som gör att u-länderna inte får tillträde till i-ländernas marknader. För egen del borde Sverige t. ex. besluta att successivt avveckla importbegränsningarna på tekovaror. Förslag om detta har tidigare framförts av moderata samlingspartiet och folkpartiet i en reservation till näringsutskottets betänkande NU 1984/85:25 om tekopolitiken.

Med det nu sagda tillstyrker utskottet motionerna 1984/85:559 (m) och 1984/85:2805 (fp) i här aktuella delar.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *frihandel*
   att riksdagen med bifall till motion 1984/85:559 yrkande 2 och motion 1984/85:2805 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Frihandel (mom. 1)

Tage Sundkvist (c) och Per-Ola Eriksson (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Det är" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att Sverige i internationella sammanhang arbetar för att främja en öppen internationell handel. Eftersom detta kan anses vara i överensstämmelse med vad som krävs i motionerna 1984/85:559 (m) och 1984/85:2805 (fp) i här aktuella delar bör dessa lämnas utan åtgärd.

3. Frihandel (mom. 1)

Jörn Svensson (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Det är" och slutar med "avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

De insatser som görs från regeringens sida för att motverka protektionism och även i andra avseenden främja en öppen handel över gränserna borde rimligen vara tillräckliga betraktade utifrån det perspektiv på frihandel som används i motionerna 1984/85:559 (m) och 1984/85:2805 (fp). Motionerna avstyrks därför. Enligt utskottets mening finns det emellertid anledning att driva det internationella handelspolitiska samarbetet utifrån en i väsentliga delar annan syn på frihandeln än den som kommer till uttryck i dessa motioner. Utskottet återkommer strax till detta.

4. Frihandelssystemets verkningar (mom. 2)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet

konstaterar" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i motion 1984/85:2089 (vpk) har det vid sidan av den klassiska frihandelsteorin alltid existerat alternativa teorier om internationell handel. Dessa teorier — bland vilka den av Gunnar Myrdal uppställda är den för vår tid relevanta — tar sin utgångspunkt i de verkliga förhållanden som råder och inte i abstrakta föreställningar. Därför leder de till en mer konkret och politiskt präglad syn på frihandeln. Doktrinära frihandelssystem skapar under vår tids förhållanden ökad ojämlikhet. Protektionism, syftande till att under övergångsperioder skydda svaga och beroende länders självständiga utveckling, är därför inte negativ. Protektionism använd för att öva påtryckning från rika och mäktiga länders sida är däremot förkastlig. En ekonomisk världsordning med större jämlikhet måste först skapas innan frihandelssystemet kan komma till sin rätt. Även under en sådan ordning är det viktigt att frihandeln inte tillåts leda till ensidighet och utarmning av näringsmässiga och sociala strukturer i de enskilda länderna.

Utskottet anser liksom motionärerna att när Sverige arbetar för den internationella handelns utveckling detta måste ske utifrån perspektivet att det egna nationella oberoendet inte skall inskränkas av embargokrav och skyddsåtgärder från stora industriländer. Sverige har inget skäl att självt acceptera en grad av öppenhet som våra stora handelspartner icke accepterar. Sverige har också anledning att aktivt arbeta för de utvecklings- och jämlikhetsmål vilka i dag lätt skyms undan i diskussionen om världsekonomin och handelssystemet. Dessa mål gynnas nämligen inte av den typ av handelssystem som frihandeln representerar.

De nu angivna synpunkterna utvecklas ytterligare i motionen. Utskottet anser att riksdagen bör ansluta sig härtill i ett särskilt uttalande till regeringen. Utskottet tillstyrker således motion 1984/85:2089 (vpk) i här aktuell del.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *frihandelssystemets verkningar*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2089 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Spridning av utrikeshandeln m. m. (mom. 3)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 11 med "Utskottet har" och slutar på s. 13 med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Sverige är starkt beroende av export och import för att upprätthålla produktion och konsumtion inom landet. Detta begränsar allvarligt regeringens möjligheter att lösa den svenska ekonomins balansproblem genom generella åtgärder, samtidigt som sårbarheten ökar i samma takt som importberoendet.

Ett sätt att minska sårbarheten är, som föreslås i motion 1984/85:2089 (vpk), att åstadkomma en större länderspridning i både exporten och importen. Framför allt synes det utskottet angeläget att handeln med de socialistiska länderna och med länderna i tredje världen utvecklas. Regeringen bör därför intensifiera sina ansträngningar i detta syfte. Det är vidare enligt utskottets mening uppenbart att en vidgad handel med statshandelsländerna skulle underlättas genom inrättandet av ett statligt handels- och bytesbolag.

Utskottet delar uppfattningen i samma motion att Sveriges internationella beroende i institutionellt avseende, sådant detta beroende utvecklas i motionen, är stort och menligt för landets utveckling. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att detta beroende skall minskas.

I enlighet med vad som föreslås i motionen bör riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen ansluta sig till det som nu sagts.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *spridning av utrikeshandeln m. m.*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2089 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Utnyttjande av investeringsfonder för främjande av tjänsteexport (mom. 4)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "I likhet" och slutar med "få förekomma" bort ha följande lydelse:

Den svenska kapitalexporten och de svenska utlandsinvesteringarna behöver inte särskilt uppmuntras. De är oroväckande stora ändå. Utskottet delar därför uppfattningen i motion 1984/85:3064 (vpk) att investeringsfonderna inte bör få utnyttjas för investeringar i maskiner och inventarier utomlands och föreslår att riksdagen avslår propositionen i denna del.

dels att utskottet under 4 bort hemställa

4. beträffande *utnyttjande av investeringsfonder för främjande av tjänsteexport*
att riksdagen med anledning av proposition 1984/85:140 i ifrågavarande del och med bifall till motion 1984/85:3064 yrkande 1 antar i propositionen framlagda förslag till
a) lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond, med undantag av föreslaget tillägg i 5 § fjärde stycket,
b) lag om ändring i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto, med undantag av föreslaget tillägg i 7 § fjärde stycket,
c) lag om ändring i lagen (1979:610) om allmän investeringsreserv,

d) lag om ändring i lagen (1980:456) om insättning på tillfälligt vinstkonto.

7. Villkor för utnyttjande av investeringsfonder (mom. 5)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Skatteutskottet har" och slutar på s. 16 med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

I motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) anförs att förutsättningarna för det föreslagna fondutnyttjandet är onödigt komplicerade. Näringsutskottet anser detta påpekande riktigt och viktigt. Den föreslagna ordningen ger också utrymme för ett betydande godtycke av regeringen vid tillämpningen. I en avvikande mening till skatteutskottets yttrande av moderata samlingspartiets och folkpartiets representanter har anförts att det särskilt kan sättas i fråga om det är motiverat att uppställa krav med avseende på projektets storlek etc. eller investeringens allmänna önskvärdhet. Näringsutskottet är av samma uppfattning och förordar därför, i likhet med vad som föreslås i den avvikande meningen, att verksamheten så snart som möjligt skall utvärderas i syfte att ett enklare system skall komma till stånd. Härvid bör också prövas om reglerna om den fria sektorn bör göras tillämpliga på ifrågavarande investeringar. Näringsutskottet föreslår att riksdagen genom ett särskilt tillkännagivande ansluter sig till det nu sagda. Därigenom skulle önskemålen i motion 1984/85:3066 (m) bli uppfyllda. Genom ett sådant uttalande skulle också det grundläggande syftet med motion 1984/85:3065 (fp) bli tillgodosett.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *villkor för utnyttjande av investeringsfonder*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3066 yrkande 2 och med anledning av motion 1984/85:3065 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Villkor för utnyttjande av investeringsfonder (mom. 5)
(under förutsättning av bifall till reservation 6)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Skatteutskottet har" och slutar på s. 16 med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

I det föregående (s. 36) har utskottet föreslagit att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2081 (vpk) skall avslå regeringens förslag att investeringsfonder skall få utnyttjas för vissa investeringar utomlands. Det finns

då ingen anledning för utskottet att ta ställning till de villkor som enligt regeringen bör gälla för tillstånd till fondutnyttjande eller att närmare bemöta den argumentering som i motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) framförs till förmån för andra regler för fondutnyttjandet. Motionerna avstyrks med hänsyn härtill.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *villkor för utnyttjande av investeringsfonder*
att riksdagen avslår motion 1984/85:3065 yrkande 3 och motion 1984/85:3066 yrkande 2.

9. Tjänstehandelsdelegation (mom. 6)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Lars Ahlström (m) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 16 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrks alltså" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar helt uppfattningen i motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) att det inte behövs något särskilt samarbetsorgan för tjänstehandel i form av en tjänstehandelsdelegation. Att inrätta en sådan vore att överorganisera det samarbete inom området som onekligen bör komma till stånd men som lika gärna kan ske informellt och, i den mån detta inte är tillräckligt, genom det expertorgan som redan finns för exportfrämjande uppgifter, nämligen Sveriges exportråd. I enlighet med vad som föreslås i motion 1984/85:3065 (fp) bör riksdagen göra ett uttalande av denna innebörd.

dels att utskottet under 6 bort hemställa

6. beträffande *tjänstehandelsdelegation*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3065 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Konsultstöd (mom. 7)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 18 som börjar med "Utskottet ansluter" och slutar med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att konsultstödet liksom hittills bör vara förbehållet projekt i utvecklingsländerna. Någon geografisk utvidgning bör således inte ske. Riksdagen bör i enlighet med önskemålen i motion 1984/85:3064 (vpk) uttala sig härför. Däremot har utskottet inget att invända mot att stödformen ändras till ett garantistöd eller mot att stöd skall kunna ges utan att det är bundet till vissa projekt.

dels att utskottet under 7 bort hemställa

7. beträffande *konsultstöd*
att riksdagen
a) (= utskottet),
b) med bifall till motion 1984/85:3064 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Decentralisering av svensk projektexport (mom. 8)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "En decentralisering" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Besluten om stöd till svensk projektexport kan med fördel fattas centralt av det organ, nämnden för svensk projektexport, som har en samlad överblick över behoven och över de utvecklingsmöjligheter som kan knytas till detta stöd. Utskottet anser att riksdagen bör bifalla motion 1984/85:3064 (vpk) och sålunda i ett tillkännagivande till regeringen ansluta sig till det som utskottet nu har anfört.

dels att utskottet under 8 bort hemställa

8. beträffande *decentralisering av svensk projektexport*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3064 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Valutalagstiftningen (mom. 10)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Lars Ahlström (m) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 20 med "Med hänsyn" och slutar på s. 21 med "avstyrks alltså" bort ha följande lydelse:

Den nuvarande, mycket långtgående svenska valutaregleringen är uppenbarligen ett centralt problem för de svenska exportföretagen, inte minst för de företag som helt eller delvis handlar med tjänster. Att så är fallet bekräftas av tjänsteexportutredningen och framhålls i flera remissvar över utredningens betänkande. Vid finansutskottets behandling nyligen av motioner om lättnader i valutaregleringen (FiU 1984/85:28) har de borgerliga partiernas representanter i utskottet ansett att en liberalisering bör genomföras med det snaraste. I en gemensam reservation har de föreslagit att så skall ske. De synpunkter på valutaregleringen som framförs i de här aktuella motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) ligger helt i linje med vad som där sägs.

Med hänvisning till den nu nämnda reservationen tillstyrker utskottet förslagen i motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) i här aktuella delar. Riksdagen bör således i ett tillkännagivande till regeringen

ansluta sig till det som i motionerna sägs om behovet av att valutalagstiftningen liberaliseras.

dels att utskottet under 10 bort hemställa

10. beträffande *valutalagstiftningen*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3065 yrkande 1 och motion 1984/85:3066 yrkande 1 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. Hinder i övrigt för tjänsteexport (mom. 11)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Lars Ahlström (m) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 21 med "Utskottet anser" och slutar på s. 22 med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att man i motionerna 1984/85:3065 (fp) och 1984/85:3066 (m) fäster uppmärksamheten på viktiga problem när det gäller att försöka öka den svenska exporten av tjänster. Det är fråga om problem sett från både den offentliga och den privata tjänstesektorns utgångspunkt. Tjänsteproduktion som sker inom ramen för offentliga monopol kommer att ha uppenbara svårigheter att hävda sig på de internationella marknaderna i konkurrens med de redan konkurrensutsatta privata tjänsteföretag som i regel uppträder där. Det skulle enligt utskottets mening främja tjänsteexporten — och vore också önskvärt från en rad andra utgångspunkter som emellertid inte skall tas upp här — om de offentliga monopolen inom väsentliga delar av tjänstesektorn kunde brytas. Som också framhålls i motionerna innebär den offentliga egen-regiverksamheten att privata tjänsteföretag inte får möjlighet att leverera tjänster till offentliga organ. De kan därmed inte skaffa sig sådana referensobjekt som kan vara nödvändiga för att vinna insteg på exportmarknaderna.

Utskottet anser att riksdagen bör göra ett uttalande till regeringen av nu angiven innebörd. Därmed skulle önskemålen i motion 1984/85:3066 (m) tillgodoses. Ett sådant uttalande skulle också ligga i linje med vad som sägs i motion 1984/85:3065 (fp).

dels att utskottet under 11 bort hemställa

11. beträffande *hinder i övrigt för tjänsteexport*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:3066 yrkande 1 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

14. Byggexport (mom. 13)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Lars Ahlström (m) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "berörda avseenden" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör alla möjligheter tas till vara att inom ramen för det statliga exportstödet underlätta för företagen att vinna nya marknadsandelar. Av särskild vikt är också att Sverige intensifierar sina ansträngningar att i olika internationella sammanhang få till stånd en harmonisering av byggbestämmelser och ett ömsesidigt godkännande av provningsresultat m. m.

I enlighet med vad som förordas i motion 1984/85:2633 (fp) anser utskottet att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen bör ansluta sig till det som nu sagts om insatser för främjande av svensk byggexport.

dels att utskottet under 13 bort hemställa

13. beträffande *byggexport*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2633 yrkande 1 och med avslag på motion 1984/85:2081 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

15. Byggexport (mom. 13)

Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "berörda avseenden" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion 1984/85:2081 (vpk) att det är mycket otillfredsställande att en så viktig sektor som byggnads- och träindustrin inte har getts möjligheter att på allvar hävda sig när det gäller leveranser av hus i samband med naturkatastrofer av olika slag. Från de exportfrämjande organens sida borde man kunna vidta åtgärder så att företagen skaffar sig en beredskap för sådana leveranser, vilket skulle kunna ge värdefulla sysselsättningstillskott till den hårt drabbade byggnads- och trähusindustrin. Också i övrigt borde, i enlighet med vad som sägs i motionen, ökade insatser göras för att t. ex. ge säljstöd och stimulera till samordning i exportsatsningarna. Utskottet tillstyrker förslaget i motion 1984/85:2081 (vpk). Riksdagen bör hos regeringen begära att åtgärder vidtas för att den svenska trähus- och byggnadsindustrin skall utvecklas, särskilt på exportmarknaden. Genom sådana åtgärder skulle också önskemålen i motion 1984/85:2633 (fp) delvis bli tillgodosedda.

Utskottet har — — — (= utskottet) — — — skall nås.

dels att utskottet under 13 bort hemställa

13. beträffande *byggexport*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2633 yrkande 1 och med bifall till motion 1984/85:2081 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

16. Villkor för exportstöd (mom. 16)

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svenson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Lars Ahlström (m) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Det är" och slutar med "avstyrks alltså" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget att kravet på samverkan för att exportstöd skall utgå snarast slopas. Ett ställningstagande kan inte skjutas på framtiden. Då kan det vara för sent för många exportsatsande företag. Utskottet tillstyrker alltså motion 1984/85:303 (c). Regeringen bör vidta åtgärder som gör att det blir möjligt att erhålla exportstöd även om samverkan med andra företag inte förekommer. Särskilt angeläget är det att denna flexibilitet införs för trähusindustrin.

dels att utskottet under 16 bort hemställa

16. beträffande *villkor för exportstöd*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:303 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

17. Garantigivning vid byggexport (mom. 20)

Christer Eirefelt (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Redovisningen i" och slutar på s. 30 med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Svenska byggföretag som säljer på de växande marknaderna i u-länderna får ofta se sig slagna av konkurrenter från andra i-länder, trots att konkurrenternas produkter varken har högre kvalitet eller lägre pris. Konkurrenterna vinner i stället genom att de kan erbjuda förmånliga finansieringsvillkor. En av de finansieringsformer som borde särskilt granskas med sikte på att byggindustrins exportmöjligheter skall förbättras är den garantigivning som sker genom EKN. Som framhålls i motion 1984/85:2633 (fp) och ytterligare framgår av utskottets redovisning i det föregående har EKN:s minskade riskkapacitet under senare år medfört begränsningar i nämndens möjligheter att bevilja garantier. Detta drabbar även byggföretagens export. I enlighet med intentionerna i motionen borde övervägas hur byggindustrins behov av exportkreditgarantier bättre än nu skall kunna tillgodoses.

Utskottet föreslår att riksdagen bifaller motion 1984/85:2633 (fp) och alltså genom ett särskilt uttalande till regeringen ansluter sig till det som utskottet nu har anfört.

dels att utskottet under 20 bort hemställa

20. beträffande *garantigivning vid byggexport*
att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2633 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden

1. Frihandelssystemets verkningar (mom. 2)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anför:

Vi erinrar om att moderata samlingspartiet och folkpartiet i andra sammanhang har anfört att regeringens insatser på handelspolitikens område är otillräckliga när det gäller att ge u-länderna tillträde till den svenska marknaden för sina produkter. Förslag har framförts om att handelsbegränsningarna för tekovaror skall avvecklas under en femårsperiod (NU 1984/85:25 res. 9). Vi vill också erinra om den inställning till de multinationella företagens verksamhet som samma partier tidigare har gett uttryck för och som innebär en mera positiv syn på de internationella företagen än den som regeringen företräder (NU 1984/85:2 res. 15).

2. Decentralisering av svensk projektexport (mom. 8)

Erik Hovhammar, Sten Svensson, Per Westerberg och Lars Ahlström (alla m) anför:

Det är med stor tvekan vi har ställt oss bakom regeringens planer på att decentralisera viss del av den stödgivning som äger rum via nämnden för svensk projektexport. Vi menar att det i Singapore, dit administrationen av försöksverksamheten avses bli förlagd, redan finns kvalificerad kompetens för att bevaka de svenska utlandsbaserade företagens intressen. Vi understryker vikten av att den planerade utvärderingen kommer till stånd.

3. Garantigivning vid byggexport (mom. 20)

Christer Eirefelt (fp) anför:

Flertalet av de allra fattigaste länderna i Asien, Afrika och Latinamerika har stora behov när det gäller att bygga bostäder, sjukhus, skolor, vägar, energi- och industrianläggningar m. m. Svenska byggentreprenörer med mångårig erfarenhet av u-landsverksamhet har här en stor uppgift att fylla. I det föregående (s. 42 f.) har förordats att EKN skall ges utökade ramar för garantigivning vid byggexport. Detta skulle främja exporten. Som framhålls i motion 1984/85:2633 (fp) borde svensk byggexportindustri dessutom ges ökade möjligheter att få blandade krediter. Främst borde satsningar på blandade krediter göras inom ramar för ökat u-landsbistånd. Det är viktigt att också andra möjligheter att kombinera byggprojekt av den nyss nämnda typen med svenskt u-landsbistånd tas till vara.

Bilaga

Skatteutskottets yttrande 1984/85:7 y

om nya regler för investeringsfonder (prop. 1984/85:140)

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har berett skatteutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1984/85:140 om tjänsteexportfrågor jämte motioner i vad avser förslag till lagändringar. Ifrågavarande lagändringar avser vissa utvidgningar av de allmänna och särskilda investeringsfondernas användningsområde. Utskottet får med anledning härav anföra följande.

Som ett led i att förbattra möjligheterna för svenska tjänsteproducerande företag att göra exportsatsningar föreslås i propositionen att de ändamål för vilka de allmänna och särskilda investeringsfonderna nu får tas i anspråk utsträcks till att avse även kostnader för främjande av tjänsteexport. Härmed kommer varu- och tjänsteexport att behandlas enligt likartade principer, vilket finansministern anser rimligt mot bakgrund av den utveckling inom internationell handel som ägt rum under senare tid. Som exempel på fondutnyttjande som bör tillåtas nämns reklam, marknadsundersökningar och utbildning med syfte att öka tjänsteexporten.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot förslaget utan föreslår att näringsutskottet tillstyrker propositionen i denna del.

I propositionen föreslås också att regeringen skall få medge att de allmänna och särskilda investeringsfonderna tas i anspråk i samband med investeringar i maskiner och andra inventarier utomlands. En förutsättning för ett sådant medgivande bör enligt propositionen vara att den utländska verksamheten utgör en del av den rörelse som det svenska företaget bedriver i Sverige, således i en filial e. d. i utlandet. Vidare bör hänsyn tas till om fondutnyttjandet leder till en definitiv skattelättnad för företaget, vilket blir fallet om dubbelbeskattningsavtalet med det aktuella landet föreskriver exempt-metoden för undvikande av dubbelbeskattning. I så fall bör ett medgivande lämnas endast i undantagsfall. Dessutom sägs att ett fondutnyttjande utomlands bör medges endast beträffande stora och lätt identifierbara projekt och under förutsättning att investeringen framstår som önskvärd från allmän synpunkt. Den fria sektorn bör enligt propositionen inte få användas i dessa sammanhang. Som exempel på fall där ett fondutnyttjande kan vara befogat nämns uppförande av prov- eller referensanläggningar i andra länder.

I motion 3064 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas – med understrykande av att investeringsfonderna uteslutande bör användas inom landet – avslag på propositionen i denna del.

Christer Eirefelt och Hugo Bergdahl (båda fp) anser att de föreslagna

reglerna är alltför restriktiva. De begär i motion 3065 att riksdagen uttalar att inga krav bör ställas med avseende på projektets storlek etc. eller investeringens allmänna önskvärdhet. Den fria sektorn bör enligt motionärerna få användas i samband med investeringar utomlands.

Även Staffan Burenstam Linder m. fl. (m) kritiserar i motion 3066 förslaget för att vara komplicerat och utformat så att skönsmässiga bedömningar blir nödvändiga. De begär därför en utvärdering av de nya reglerna om några år i syfte att åstadkomma ett enklare system.

Investeringsfondernas primära syfte är konjunkturpolitiskt. De skall också stimulera företagens allmänna tillväxt och konsolidering och kunna användas i regionalpolitiskt syfte för långsiktiga investeringar av särskild betydelse för sysselsättningen och för utvecklingen av landets näringsliv.

Utskottet delar finansministerns uppfattning att svenska företags investeringar i maskiner och andra inventarier utomlands, t. ex. när det är fråga om prov- eller referensanläggningar i andra länder, kan få positiva effekter på sysselsättningen här i landet och på bytesbalansen. Det ligger därför enligt utskottets mening i linje med fondernas ändamål att öppna en möjlighet att utnyttja fonderna i samband med investeringar av detta slag. Det ligger i sakens natur att betryggande garantier bör lämnas för att utlandsinvesteringar som finansieras via fondmedel verkligen är till nytta för landet. Det är därför enligt utskottet befogat att rätten till ett sådant utnyttjande förses med vissa restriktioner. Utskottet finner dem som föreslås i propositionen väl valda. Ordningen bör således vara att regeringen medger att medlen får användas på nu avsett sätt om de angivna förutsättningarna är för handen.

Utskottet delar uppfattningen att den s. k. fria sektorn f. n. inte bör få användas i samband med investeringar utomlands. Reglerna om den fria sektorn innebär i princip att 30 % av ett företags investeringsfond får tas i anspråk utan särskilt medgivande efter fem år. Inte minst kontrollskäl talar enligt utskottets uppfattning emot att dessa regler görs tillämpliga på de nu aktuella utlandsinvesteringarna.

Då rätten till utlandsinvesteringar med hjälp av investeringsfonderna i viss mån innebär en nyordning av fondanvändningen förutsätter utskottet att regeringen, när tillräcklig erfarenhet vunnits, gör en utvärdering av effekterna av de nya reglerna. Någon särskild framställning härom av riksdagen är enligt utskottets mening inte erforderlig. Med det anförda föreslår utskottet att näringsutskottet tillstyrker propositionen även i denna del och avstyrker motionerna.

Stockholm den 25 april 1985

På skatteutskottets vägnar
RUNE CARLSTEIN

Närvarande: Rune Carlstein (s), Stig Josefson (c), förste vice talman Ingegerd Troedsson (m)*, Olle Westberg (s), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c)*, Karl Björzén (m), Kjell Johansson (fp), Anita Johansson (s), Lars Hedfors (s), Ewy Möller (m)*, Bruno Poromaa (s), Erkki Tammenoksa (s)* och Torgny Larsson (s).

* *Ej närvarande vid justeringen.*

Avvikande mening

Förste vice talman Ingegerd Troedsson (m), Bo Lundgren (m), Karl Björzén (m), Kjell Johansson (fp) och Ewy Möller (m) anser att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "avstyrker motionerna" bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig i och för sig bakom tanken på att utvidga investeringsfondernas användningsområden till att avse även investeringar i maskiner och inventarier utomlands. Sådana investeringar är ofta av betydelse för den ekonomiska utvecklingen här i landet och ligger således enligt utskottet i linje med fondernas syfte. Utskottet vill alltså inte motsätta sig att regeringens förslag genomförs. Avslagsyrkandet i motion 3064 bör enligt utskottet avstyrkas.

Utskottet anser emellertid att de angivna förutsättningarna för ett fondutnyttjande för utlandsinvesteringar är onödigt komplicerade. De ger också utrymme för ett betydande godtycke av regeringen vid tillämpningen. Utskottet ställer sig bl. a. tveksamt till om det är motiverat att uttryckligen uppställa krav med avseende på projektets storlek etc. eller investeringens allmänna önskvärdhet. Med hänsyn härtill anser utskottet att verksamheten bör utvärderas så snart som möjligt i syfte att åstadkomma ett enklare system. Härvid bör också prövas om reglerna om den fria sektorn bör göras tillämpliga på ifrågavarande investeringar. Med det sagda föreslår utskottet att näringsutskottet tillstyrker motionerna 3065 och 3066.

Innehåll

Ärendet ... 1

Sammanfattning ... 1

Proposition 1984/85:100 ... 2
Förslag ... 2
Förslagens innebörd ... 3

Proposition1984/85:140 ... 4
Förslag ... 4
Huvudsakligt innehåll ... 4

Motionerna ... 5

Utskottet ... 6
Inledning ... 6
Övergripande frågor om frihandel m. m. ... 6
Tjänsteexport ... 13
Inledning ... 13
Nya regler för utnyttjande av investeringsfonder ... 14
Tjänstehandelsdelegation ... 16
Konsultstöd ... 18
Svensk projektexport ... 18
Övriga förslag i propositionen ... 19
Särskilda hinder för tjänsteexport ... 19
Tjänsteexport inom arbetsmiljöområdet ... 22
Byggexport ... 23
Anslagsfrågor ... 27
Hemställan ... 30

Reservationer
1. Frihandel (m, fp) ... 33
2. Frihandel (c) ... 34
3. Frihandel (vpk) ... 34
4. Frihandelssystemets verkningar (vpk) ... 34
5. Spridning av utrikeshandeln m. m. (vpk) ... 35
6. Utnyttjande av investeringsfonder för främjande av tjänsteexport (vpk) ... 36
7. Villkor för utnyttjande av investeringsfonder (m, fp) ... 37
8. Villkor för utnyttjande av investeringsfonder (vpk) ... 37
9. Tjänstehandelsdelegation (m, c, fp) ... 38
10. Konsultstöd (vpk) ... 38
11. Decentralisering av svensk projektexport (vpk) ... 39
12. Valutalagstiftningen (m, c, fp) ... 39
13. Hinder i övrigt för tjänsteexport (m, c, fp) ... 40

14. Byggexport (m, c, fp) 40
15. Byggexport (vpk) 41
16. Villkor för exportstöd (m, c, fp) 42
17. Garantigivning vid byggexport (fp) 42

Särskilda yttranden

1. Frihandelssystemets verkningar (m, fp) 43
2. Decentralisering av svensk projektexport (m) 43
3. Garantigivning vid byggexport (fp) 43

Bilaga

Skatteutskottets yttrande 1984/85:7 y om nya regler för investeringsfonder 44

Liber Tryck AB Stockholm 1985